

проф. д-р ДЕСИСЛАВА ЙОСИФОВА

ВТУ „Т. Каблешков“

Катедра „Икономика и счетоводство в транспорта“

Член на VUZF Lab

Проф. д-р Десислава Йосифова е преподавател в катедра „Икономика и счетоводство в транспорта“, ВТУ „Т. Каблешков“, София, където води лекционни курсове по *Финансово счетоводство*, *Данъчно счетоводство*, *Банково счетоводство* и др. От 2013 до 2020 г. е била ръководител на катедра „Счетоводство и одит“, ВУЗФ. Член на Лабораторията за научно-приложни изследвания VUZF Lab.

От 2014 до 2017 г. е била ангажирана с дейност за управление на финансите и контрола върху бюджета и ресурсите в голямо държавно ведомство (министерство).

В периода м. юни 2014 – м. януари 2016 г. е била член на Комитета за наблюдение по изпълнението на Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност 2014 – 2020“ като представител на квотата на академичната общност.

Консултант по изготвянето, управлението и отчитането на проекти, съфинансирани от Европейските фондове. Привличана е като лектор – обучител по специфични тематика („Управление документацията на проекти“, „Принципи на управление и реструктуриране на компании“ и др.).

Била е лектор по програма Еразъм в различни европейски университети. Има над 150 публикации в областта на финансовото и управленското счетоводство, данъците и други.

ОТЧИТАНЕ НА КОРПОРАТИВНАТА УСТОЙЧИВОСТ – РАЗВИТИЕ, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И СТАНДАРТИЗАЦИЯ В ЕС

Резюме

Досегашният нормативно уреден подход за интегрирано отчитане в предприятията от Европейския съюз (ЕС), попадащи в обхвата на Директивата за нефинансово отчитане (NFRD), е подложен на съществена реформа. Тя включва комплекс от мерки, заложили в симбиозата на съвкупност от ключови документи на ЕК като гръбнак на изцяло нова регулаторна среда в контекста на целта на Европейския зелен пакт за ефективно използване на ресурсите и постигане на неутралност по отношение на климата в ЕС до 2050 г.

Регламентът за таксономията на ЕС (в сила от 1 януари 2022 г.), в подкрепа на политиката на ЕС за устойчиво развитие, е инструмент за класификация и категоризация за оценка на устойчиви икономически дейности. От своя страна Регламентът за устойчиво финансово оповестяване (SFDR) налага задължения компаниите да оповестяват към участниците на финансовите пазари информация по линия на трите компонента ESG. За много предприятия и други пазарни участници основното предизвикателство на SFDR е оповестяването, респ. коректното тълкуване на подробните характеристики за ESG на ниво продукт/услуга.

Като естествено продължение в тази връзка една от най-значимите регулации от гледна точка на корпоративната отчетност, прозрачност и публичност е приетата нова Директива за отчитане на корпоративната устойчивост (т.нар. CSRD¹, в сила от 5 януари 2023 година), с която се цели трансформиране, замяна и надграждане на досега използваните ранни практики (не особено успешни) за отчитане и оповестяване на информация, свързана с екологичното и социалното представяне и поведение на компаниите.

Със стратегическа значимост е въвежданото нормативно регулиране за насочване на финансови инвестиции за устойчиви дейности и продукти, за което ролята на достоверен информационен източник и регулаторен инструмент отново се възлага на корпоративната отчетност (в т.ч. финансова и нефинансова и тяхната взаимовръзка и взаимодействие).

В студията, на основата на неизчерпателен критичен преглед на някои досегашни практики в областта на интегрираната отчетност, се систематизира цялостна картина за пакета новоизградена европейска рамка и извървяния път към хармонизиране на практиките за отчитане на корпоративната устойчивост в ЕС.

Представен е общ обзорен поглед върху разработваните в момента европейски стандарти, които следва да бъдат прилагани за първи път за отчети на големи предприятия, публикувани през 2025 година. Представено е и взаимодействието с разработваните по същото време Международни стандарти за устойчивост към фондацията на МСФО.

¹ Corporate Sustainability Reporting Directive.

Prof. DESISLAVA YOSIFOVA, PhD

Todor Kableshkov University of Transport – Sofia

CORPORATE SUSTAINABILITY REPORTING – DEVELOPMENT, CHALLENGES AND STANDARDIZATION IN THE EU

Summary

The previously regulated approach to integrated reporting in European Union (EU) companies falling within the scope of the Non-Financial Reporting Directive (NFRD) is undergoing a substantial reform. It includes a set of measures embedded in the symbiosis of a set of key EC documents as the backbone of an entirely new regulatory environment in the context of the European Green Deal's goal of resource efficiency and climate neutrality in the EU by 2050.

The EU taxonomy regulation (in force from 1 January 2022) under the EU sustainable development policy is a classification and categorization instrument for the assessment of sustainable business activities. At the same time, the EU Regulation for sustainability-related disclosures in the financial services sector (so called SFDR) imposes obligations for companies to disclose to financial players information along the lines of the three ESG components. For many enterprises and other market participants, the main challenge of the SFDR is the disclosure or the correct interpretation of similar ESG criteria at the product/service level.

As a natural extension in this regard, one of the most significant regulations from the point of view of corporate reporting, transparency and publicity is the adopted new Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD effective from January 5, 2023), which aims to transform and upgrade the early practices used so far (not particularly successful) for reporting and disclosing information related to the environmental and social performance and behavior of companies.

In this study, on the basis of a non-exhaustive critical review of some previous practices in the field of integrated reporting, a comprehensive picture of the newly built European framework package and the path taken towards the harmonization of corporate sustainability reporting practices in the EU is systematized.

A general overview of the currently developed European standards, which should be applied for the first time to reports of large enterprises published in 2025, is presented. The interaction with the International Sustainability Standards to the IFRS foundation being developed at the same time, is also presented.

ОТЧИТАНЕ НА КОРПОРАТИВНАТА УСТОЙЧИВОСТ – РАЗВИТИЕ, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И СТАНДАРТИЗАЦИЯ В ЕС

ВЪВЕДЕНИЕ

На европейско равнище първоначалното изискване за някои предприятия² да оповестяват нефинансова информация в по-разширен вариант се въвежда с приемането на Директива 2014/95/ЕС (NFRD) в изменение и допълнение на Директива 2013/34/ЕС. Няколко години след това, през 2021 и 2022 г., преразглеждането на NFRD е ключов елемент за укрепване на *основите за устойчиви инвестиции*, чиято важност е подчертана в Плана за действие за устойчиво финансиране.

На настоящия етап съществуват множество регулаторни рамки и международни стандарти като инструмент за контролиране, смекчаване и преодоляване на редица екологични и социални проблеми в контекста на концепцията на ООН за устойчиво развитие (напр. разработени от Глобалната инициатива за отчетност GRI, от Съвета за международно интегрирано отчетване (IIRC), Съвета за стандарти за отчетване на устойчиво развитие (SASB), съответно Фондацията за отчетване на стойността (VRF), респ. новия борд под егидата на Фондацията за МСФО и други).

Още през 2013 г. Европейският парламент и Съветът призовават за увеличаване на инвестициите, свързани с климата, чрез въвеждане на стимули за насърчаване на предприятията за измерване на екологичните разходи от стопанската дейност и печалбата от предоставянето на услуги, свързани с опазване на околната среда.

Търсенето на информация за корпоративната устойчивост през последните години нараства особено от страна на инвеститорите. То се обуславя от динамичния характер на рисковете за предприятията и финансовите последици от тези рискове, особено тези, свързани с климата и други екологични въпроси. Повишеното търсене на информация за устойчивостта се дължи и на ръста на инвестиционни продукти, които целят съответствие с екологичните политики на ООН и на ЕС.

Налице е и нарастваща нужда от информираност за рисковете и възможностите, произтичащи от здравни и социални проблеми за предприятията и инвестициите. Пандемията от COVID-19 повишава информационните потребности, особено в контекста на уязвимостта на наетия персонал и веригите на предприятията за създаване на стойност³. НПО и други организации на гражданското общество се нуждаят от тази информация, за да наблюдават и да държат компаниите отговорни за въздействието, което техният бизнес оказва върху външния свят.

С публикувания от Европейската комисия през м. март 2018 г. План за действие относно финансиране за устойчив растеж се поставя началото на всеобхватна стратегия за финансиране за устойчиво

² Прилага се за големи предприятия от обществен интерес с повече от 500 служители.

³ Вж. т. 11 от Преамбюла на CSRD – Информацията за въздействията върху околната среда е от значение в контекста на смекчаването на бъдещи пандемии, като влиянието на човешкия фактор върху екосистемите все повече се свързва с възникването и разпространението на болести.

развитие⁴. С него ЕК определя **мерки** за постигане на следните цели:

- пренасочване на капиталовите потоци към устойчиви инвестиции, за да се постигне устойчив и приобщаващ икономически растеж;
- управление на финансовите рискове, произтичащи от изменението на климата, изчерпване на ресурсите, влошаване на околната среда и от социални проблеми, и насърчаване на прозрачността и дългосрочната ориентираност във финансовите и икономическите дейности.

Оповестяването на съпоставима и надеждна **информация за устойчивостта от широк кръг предприятия е предпоставка за изпълнението на тези мерки.**

В рамките на изпълнение на този план Европейският парламент и Съветът приемат редица законодателни актове. С Регламент (ЕС) 2019/2088 се определя начинът, по който участниците на финансовите пазари трябва да оповестяват пред крайни инвеститори и собственици на активи информацията за устойчивостта. С Регламент (ЕС) 2020/852 се създава система за класификация на екологично устойчиви икономически дейности с цел увеличаване на устойчивите инвестиции и **справяне със заблуждаващите твърдения за екологосъобразност относно финансови продукти, които неоснователно се определят като устойчиви.**

С Регламент (ЕС) 2019/2089, допълнен от няколко следващи делегирани регламенти на Комисията⁵, се въвеждат **изисквания за оповестяването на екологична, социална и управленска информация за администратори на бенчмаркове** и минимални стандарти за съставянето на бенчмарк на ЕС за климатичен преход и за бенчмарковете на ЕС, съответстващи на Парижкото споразумение. Целта на лицензирането и регистрацията на администраторите на бенчмаркове в ЕС е унифицирането на изискванията към тях относно гарантиране точността, стабилността и достоверността в процеса на определяне на различни пазарни индекси, както и елиминирането на възможности за грешки, манипулации и конфликт на интереси.

Това предпоставя правилното функциониране и подобряването на условията на вътрешния капиталов пазар, защитава потребителите и инвеститорите и е от висока важност за трансграничните сделки в ЕС.

Публикуваните допълнителни насоки относно оповестяването на свързана с климата информация през 2019 г. не оправдаха очакванията за постигане на значително подобрене на качеството на информацията, оповестявана от предприятията, съгласно Директива 2014/95/ЕС.

В своите заключения от м. декември 2019 г. относно задълбочаването на Съюза на капиталовите пазари Европейският съвет подчертава значението на надеждната, съпоставима и актуална информация относно рисковете, възможностите и въздействията, свързани с устойчивото

⁴ Регламент (ЕС) 2020/852 на Европейския парламент и на Съвета от 18 юни 2020 година за създаване на рамка за улесняване на устойчивите инвестиции и за изменение на Регламент (ЕС) 2019/2088, достъпен онлайн на: <https://eur-lex.europa.eu/oj/direct-access.html?locale=bg>

⁵ (ЕС) 2020/1816, (ЕС) 2020/1817 и (ЕС) 2020/1818

развитие, и призовава ЕК да обмисли разработването на европейски стандарт/и за отчитането на нефинансова информация.

По тази причина в своето съобщение за Европейския зелен пакт (декември, 2019) ЕК **поема ангажимент да преразгледа Директива 2013/34/ЕС, в частта на разпоредбите, отнасящи се до отчитането на нефинансова информация**, както и да подкрепя предприятията и други заинтересовани лица за изготвянето на **стандартизирани счетоводни практики за отчитане на природния капитал** в рамките на ЕС.

Още с *Протокола за природния капитал* (2016) се поставя важна отправна точка в **областта на счетоводното отчитане на природния капитал**. Още повече че някои методологии за отчитане на природния капитал са насочени към определяне на парична стойност на екологичните въздействия от дейностите на предприятията, което може да помогне на потребителите на информация да разберат по-добре тези въздействия. Методите за отчитане на природния капитал служат предимно за подкрепа на вътрешните управленски решения в предприятията, но те могат да бъдат взети предвид при създаването на европейските стандарти за отчитане във връзка с устойчивостта. На тази основа може да се твърди, че е необходимо да се създаде възможност за **включване на парични показатели за въздействията** върху устойчивостта в бъдещите стандарти⁶.

По-късно, с проект Transparent по Програмата за околната среда и действията по климата (програма LIFE⁷), се разработва **първата методология за отчитане на природния капитал**, която да улесни съпоставянето на съществуващите методи и да увеличи прозрачността им, като с това подпомогне предприятията при адаптирането на стопанската им дейност към предизвикателствата на бъдещето.

На следващо място в резолюцията относно устойчивото корпоративно управление от 17 декември 2020 г. Европейският парламент посочва необходимостта от създаване на цялостна рамка за отчитане на устойчивото поведение на предприятията, включваща задължителни стандарти за ЕС, като настоява за разширяване на обхвата за отчитане с допълнителни категории предприятия и въвеждане на изискване за одит.

На 14 декември 2022 година тези усилия и ангажименти резултат в официално публикуваната нова **Директива (ЕС) 2022/2464** за изменение на Регламент (ЕС) № 537/2014, Директива 2004/109/ЕО, Директива 2006/43/ЕО и Директива 2013/34/ЕС по отношение на отчитането на предприятията във връзка с устойчивостта (наричана накратко *CSRD*). Прогнозните анализи показват, че *CSRD* ще засегне около 50000 дружества – в сравнение с около 11000, за които се прилагат съществуващите правила за отчитане съгласно досегашната *NFRD*.

⁶ Вж. повече в т. 44 от Преамбюл на *CSRD*.

⁷ Създадена с Регламент (ЕС) 2021/783 на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2021 г. за създаване на Програма за околната среда и действията по климата (LIFE) и за отмяна на Регламент (ЕС) № 1293/2013 (ОВ L 172, 17.5.2021 г., стр. 53).

Цел на настоящата разработка е да се направи обзор на процесите по развитието и стандартизацията в областта на отчитането и оповестяването на информацията, свързана с корпоративната устойчивост към 01.01.2023 година, като конкретният фокус е насочен на равнище Европейски съюз.

В този контекст поставените конкретни задачи са структурирани, както следва:

- да се направи критичен преглед на натрупания опит при отчитане на устойчивото развитие от страна на компаниите в ЕС към момента;
- да се отговори защо се преминава към частична трансформация на трите стълба за интегрирано отчитане към отчитане на устойчивост на база ESG фактори;
- да се направи аналитичен преглед на структурата и обхвата на проекта на бъдещите европейски стандарти за отчитане на корпоративната устойчивост (ESRS);
- да се проучи и представи наличието на взаимодействие и конвергентност на проектите на европейските ESRS и на проектите на Стандартите за оповестяване на устойчивост МСФО S на новия Борд ISSB.

1. КРИТИЧЕН ПРЕГЛЕД НА НАТРУПАНИЯ ОПИТ ПРИ ОТЧИТАНЕ НА УСТОЙЧИВОТО ПОВЕДЕНИЕ НА КОМПАНИИТЕ В ЕС КЪМ МОМЕНТА

Независимо че в световен мащаб на настоящия етап от развитие на глобалното общество и международните финанси има редица институции, които са ангажирани в разработването на рамки за интегрирано отчитане на устойчивото поведение на компаниите, GRI все още продължава да се възприема като една от най-авторитетните институции в контекста на отчитането на устойчивостта. Както посочва проучване на KPMG за отчитане на устойчивостта за 2020 г., две трети от 5200 водещи компании в 52 държави използват GRI за своите отчети⁸. Това е така, най-вероятно защото GRI публикува **първите в света насоки за отчитане на устойчивостта** през вече далечната 2000 г.⁹

Вероятно по тази причина и първата европейска директива в тази посока (Директива 2014/95/ЕС в изменение и допълнение на Директива 2013/34/ЕС) е силно базирана именно на подхода на GRI за интегрирано отчитане при представянето на компаниите. От своя страна през целия над 20-годишен период работата на GRI преминава през своите фази на развитие, включително до достигане до определено равнище на стандартизиране и създаване на GRI-Стандарти като модулна система от взаимосвързани компоненти (отделни стандарти).

Насоките на GRI са разработени за първи път с цел подпомагане на

⁸ GRI Annual Report 2021, p. 7, <https://www.globalreporting.org/about-gri/mission-history/gri-s-own-reports/>

⁹ Като резултат от проект на Коалицията за екологично отговорни икономики с Програмата на ООН за околната среда.

отчетните единици и техните заинтересовани страни за извеждането на приноса на съответните компании към устойчивото развитие на основата на понятието „Triple Bottom Line“¹⁰ (съответно *Triple Bottom Line Reporting*). То е извлечено от определението за устойчиво развитие в доклада на ООН от 1987 г. (*т.нар. доклад Brundtland е възприеман като фундаментален и повратна точка при поставянето на началото на съвременната концепция за устойчиво развитие*).

По този начин концепцията за *устойчиво развитие* се свежда до предоставяне на основна информация за индикаторите, които съставляват „Triple Bottom Line“ (TBL). Последното по естествен път води до установяване на разлика между корпоративните резултати (първи стълб на отчитане – **икономическо представяне**) и корпоративните въздействия (втори стълб – **социално** и трети стълб – **екологично представяне**). Развитието на насоките на GRI, включително и последният етап на еволюция в контекста на комплект от тристепенна структура от Стандарти доказва, че въведеният подход за интегрирането на трите стълба (икономически, екологичен и социален), като последователно аритметическо изброяване на три крайни резултата, чрез тяхното формално обединяване, до голяма степен се обезсмисля.

Както редица изследователи посочват, налага се мислене за всеки от трите елемента по-скоро изолирано и индивидуално, отколкото по адекватен интегриран начин. Почти всички отчети, базирани на GRI, публикуват представянето си чрез многобройни изолирани индикатори.

Независимо че и на ниво ЕС с директивата NFRD от 2014 г. се регламентира понятието “non-financial statement”/нефинансова декларация (съгласно транспонирането в българския ЗСч), и с някои допълнения тя може да се превърне в т.нар. „интегриран отчет“, при който финансовата информация се интегрира с нефинансовата в един единствен отчет¹¹, както в академичните среди, така и в практиката има критики, че това не е интеграция, а механично обединение на три различни стълба заедно, така сякаш са еквивалентни. От този подход на интегриране не става ясно и разбираемо как трите стълба си взаимодействат и конкретните връзки помежду им¹².

Основните причини за несигурност по отношение на смисъла на интегрирания отчет са опасенията относно **процеса на претегляне и обобщаване** на икономически, социални и екологични данни към интегрираните показатели. С други думи, на база на какви критерии отчитащите се компании избират между възможни противоречиви подходи относно потенциалните тегла на отделните индикатори. Това с особена сила се проявява, когато компаниите следва да агрегират индикатори за свои съоръжения и бизнеси, разположени в различни

¹⁰ Букв. „тройна долна черта“ – има се предвид три самостоятелни крайни резултата от икономическото, екологичното и социалното представяне на предприятията.

¹¹ Вж. Лютакова, А. Нефинансовата декларация в закона за счетоводството – изгубени в превода, сп. ИДЕС, бр. 3/2016.

¹² Съществуващите разпоредби в доскоро действащата Директива 2013/34/ЕС (NFRD) утвърждават понятието „нефинансова информация“, като го свързват с генериране, обработване, обобщаване, **интегриране** и оповестяване на информация в трите равностойни „стълба“ (pillars) на устойчиво развитие: икономическо, социално и екологично представяне на предприятието.

географски региони (държави/континенти), особено когато те функционират в среди с твърде различаващо се социално-трудова и екологично законодателство.

Според немалка част изследователи, практикуващи счетоводители и мениджъри е по-добре интеграцията в отчетността да се избягва, тъй като отнема твърде много време и не е задължително да доведе до надеждни резултати. Нещо повече, има дебат относно потенциални отрицателни последици от докладите за устойчивост, базирани на подхода на GRI¹³.

Тези въпроси показват, че интегрираната отчетност в контекста на подхода на GRI изобилства от практически предизвикателства и проблеми, свързани със субективност на входящите данни и изходящите резултати. За да се избегне тя, процесът на интегриране би следвало да бъде придружен от дефинирането на чувствителни показатели и ясни прагове за тяхното определяне (респ. постигане или непреминаване).

При отчитането на компаниите на основата на подхода на GRI те оценяват своите корпоративни въздействия въз основа на традиционните критерии за граници на предприятията, използвани във финансовото счетоводство, а именно: законова собственост и контрол¹⁴. В контекста на концепцията за устойчивост на ООН компаниите следва да отчитат своите въздействия в много по-широк смисъл и пред по-голям кръг адресати (от инвеститори до различни заинтересовани страни от обществото, **вкл. бъдещите поколения**).

Разширяването на границите на отчитане е необходимо, за да може да се оцени и осмисли максимално безпристрастно и без замъгляване „отпечатъкът“ от техните дейности на основата на анализ на взаимодействията между компанията, обществото и околната среда (вкл. *как да се тълкува концепцията за времето, която е отвъд класическия принцип на финансовото счетоводство за независимост на отчетните периоди – т.нар. принцип за пълнота, загатнат в подхода, стоящ в основата на GRI*).

В доклада на ЕК от 21 април 2021 г. относно клаузите за преразглеждане в директиви 2013/34/ЕС, 2014/95/ЕС и 2013/50/ЕС и придружаващата го проверка за пригодност на рамката на ЕС за публична отчетност от страна на дружествата¹⁵ са установени редица проблеми по отношение на ефективността на Директива 2014/95/ЕС.

Съществуват доказателства, че много предприятия не оповестяват съществена информация по всички основни теми, свързани с устойчивостта, включително информация, свързана с климата, например всички емисии на парникови газове и фактори, които засягат биологичното разнообразие. В доклада също така **ограничената** съпоставимост и надеждност на информацията за устойчивостта се

¹³ Fonseca, A. Barriers to Strengthening the Global Reporting Initiative Framework: Exploring the Perceptions of Consultants, Practitioners, and Researchers, 2010, online: http://www.csin-rcid.ca/downloads/csin_conf_alberto_fonseca.pdf

¹⁴ Moneva José, P. Archel, C. Correa. GRI and the camouflaging of corporate unsustainability, Accounting Forum, Volume 30, Issue 2, 2006, p. 121 – 137.

¹⁵ Наричан Доклад на Комисията относно клаузите за преразглеждане и придружаващата го проверка за пригодност; вж. т. 13 и 14 от преамбюл на CSRD.

посочват като значителни проблеми.

Наред с това много предприятия, за които потребителите имат нужда да получат информация за устойчивостта, нямат задължение да оповестяват такава.

Във връзка с целите на Зеления пакт потребителите все повече ще бъдат заинтересовани да узнаят какви са рисковете за предприятията, свързани с прехода и техните планове за адаптиране при различни сценарии, свързани с климата. Това **изисква съгласуване на стандартите за отчитане и за компенсирание на парникови газове**. Потребителите се интересуват също от равнището и обхвата **на емисиите и поглъщанията на парникови газове от страна на предприятието** (включително от степента, до която то използва компенсации, от източника на тези компенсации и от усилията на дружествата за ефективно намаляване на абсолютните емисии на парникови газове като част от техните стратегии за смекчаване изменението на климата и адаптиране към него – емисиите от обхват 1 и обхват 2, а когато е приложимо — от обхват 3). Те се нуждаят от надеждна информация относно компенсациите, така че **да се преодолеят проблемите с евентуалното двойно отчитане и надценяване с оглед рисковете за постигането на целите, свързани с климата, които двойното отчитане и надценяването могат да създадат**¹⁶.

Ако не се предприемат действия, се очаква този разлом между информационните потребности на потребителите и предоставяната от предприятията информация за устойчивостта да нараства. Той води до значителни отрицателни последици, тъй като инвеститорите не са в състояние да „калкулират“ свързаните с устойчивостта рискове и възможности в своите инвестиционни решения. А натрупването на множество инвестиционни решения, при които тези рискове не са отчетени, може да породни системни рискове, застрашаващи финансовата стабилност на различни пазарни участници.

От времето на приемане на първата европейска директива в тази посока през 2014 година към края на 2022 година в световен мащаб все повече се налагат и утвърждават *две специфични понятия с негативна конотация*. Чрез тях образно се характеризират и обобщават съответни негативни явления, породени от стремежа за удовлетворяване на Концепцията на ООН за устойчиво развитие (SD), която обаче е обхваната „опростенчески“ от подхода на GRI.

Той от своя страна по аналогичен начин беше пренесен и в приложимата европейска директива, действаща до края на 2022 година (NFRD). На практика в редица случаи следването на широко отворени опции за отчитане на екологичните и социалните стълбове и оповестяване на информацията по всевъзможен интегриран начин (поради своята сложност и обхват) са причина за създаване на пропаст в доверието между компаниите и заинтересованите страни.

¹⁶ Вж. по-подробно т. 47 от Преамбюл на CSRD.

Вж. и Вашикаров, К. и Р. Ковачев. Оповестяване на ключови показатели за резултатите от дейността на кредитните институции в контекста на Европейската зелена сделка, Ел. списание на ИДЕС, бр. 1/2022.

Става дума за две сходни явления – т.нар. *Cherry Picking* (букв. „бране на череша“ от Целите за устойчиво развитие на ООН)¹⁷ и *Greenwashing*. Тези две понятия се използват, за да синтезират следния краен ефект: как голямото разнообразие от официално позволени и нормативно регламентирани вариации и възможности в отчетността и докладването правят невъзможни смислените сравнения между представянето на компаниите и тяхното влияние върху устойчивото развитие (в контекста на целите на ООН за SD). В тази посока отчитането, съгласно подхода на GRI, често пъти се „експлоатира“ като инструмент за управление и „разкрасяване“ на корпоративната репутация, вкл. тенденциозно дезинформиране на заинтересованите страни с цел преследване на конкурентни предимства.

Двете явления, водещи до един и същ негативен за обществото резултат, могат да се опишат, както следва:

- *Cherry Picking* означава, че компаниите имат възможност свободно и необезпокоявано да избират да оповестяват само данни от мерки за устойчивост, които ги представят в много добра светлина (не само по отношение на екологичното им представяне, но и особено в областта на тяхното социално представяне). Последното може да бъде подвеждащо и манипулиращо, доколкото отчитащите се компании произволно избират да оповестяват само такава информация, която им носи позитиви пред заинтересованите страни. Същевременно отново на произволна база пропускат да интегрират данни за производствени линии, отделящи големи количества CO₂ или причиняващи нарушаване на човешки права в друга страна (например нерегламентирано ползване на детски труд) по веригата за доставки в рамките на целия жизнен цикъл на своите дейности;
- *Greenwashing* е по-тясно по съдържание понятие. То се използва като индикатор на това, че компаниите оповестяват подвеждаща и манипулативна екологична информация за своите дейности. Използва се в случаи, когато твърденията на дадена компания, че нещо е „еко“ или green не отговарят на истината. Следователно то се идентифицира като измамен похват на интегрираното отчитане за целите на екологичния маркетинг и позитивния PR.

През последната година това явление предизвиква различни трусове във финансовия и корпоративния свят в ЕС. Реален пример за непрозрачност и манипулативност на информацията при отчитане на устойчивостта, които в крайна сметка водят до подвеждане, макар и при спазване на досегашните европейски изисквания, е случаят с голяма компания (*икономическа група с милиарди активи, собственост на Deutsche bank*), чиито акции след публичното избухване на скандала се

¹⁷ Вж. напр. Forestier, O. & R. E. Kim. Cherry-picking the Sustainable Development Goals: goal prioritization by national governments and implications for global governance, *Sustain. Dev.*, 28 (5) (2020), pp. 1269-1278, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/sd.2082>

сриват¹⁸.

И двете явления доказват, че Насоките на GRI, които изначално целят да се получи по-голяма прозрачност на компаниите, твърде често се използват като „декорация на витрини“ (window-dressing¹⁹) или камуфлаж на корпоративната неустойчивост (camouflaging of corporate unsustainability²⁰). Това на практика води до отдалечаване от оригиналната концепция на ООН за устойчиво развитие.

Достигнато е до заключение, че съществува ясна необходимост от стабилна и достъпна рамка за отчитане и оповестяване, придружена от ефективни одитни практики, за да се гарантира надеждността на данните и да се избегнат заблуждаващите твърдения за екологосъобразност.

В последните години в световен, а още по-силно в европейски план се възприема по-новата концепция в лицето на ESG, чиито три стълба имат своите специфични аспекти, нюанси и взаимовръзки.

Съществуващият разрыв между потребностите и наличната корпоративна информация за устойчивостта увеличава вероятността отделни държави членки (ДЧ) да въвеждат различаващи се национални правила. Различните изисквания за отчитане в отделните ДЧ може да доведат до допълнителни разходи и сложност за предприятията, които извършват трансгранична дейност, с което да се подкопае вътрешния пазар, и може да накърнят правото на установяване и свободното движение на капитали в целия ЕС. Тези различни изисквания биха могли да затруднят съпоставимостта на отчитаната информация в трансграничен аспект, което на свой ред ще подкопае капиталовите пазари²¹.

Посочените обстоятелства засилват обективната **необходимост за общоприети задължителни стандартни изисквания за отчитане на устойчивостта за всички ДЧ на принципа на тези, използвани във финансовото отчитане в лицето на МСС/МСФО.**

Несъмнено е нужен процес на следваща промяна, съчетаващ и надграждащ използването на традиционни счетоводни модели за отчитане на бизнеса към по-сложни модели, позволяващи проследяването и оценката на икономическите връзки, както и преките и непреки въздействия, в които съответната компания има роля. Модели,

¹⁸ Според оповестеното в декларациите по действащата Директива на ЕС половината от активите на немската компания DWS Group са инвестирани според критерии за устойчивост, но има твърдения и сигнали, че отчетите съдържат умишлено невярна информация. Впоследствие компанията променя вътрешните си критерии за устойчиво финансиране и отчитане на корпоративната устойчивост, но това не спира сериозния продължаващ срив в нейните акции. Германската полиция изземва документи от офисите на компанията във Франкфурт в началото на м. юни 2022 г., след като компанията е била разследвана за злоупотреби в контекста на грийнуошинг в последните месеци. Заради публичното развенчаване на мита за устойчивите политики, дейности и инвестиции на компанията и последвалия срив на акциите изпълнителният директор на компанията е отстранен от поста; *източник: Bloomberg, “Deutsche Bank, DWS Raided Over Allegations of Greenwashing”, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-05-31/deutsche-bank-s-dws-unit-raided-amid-allegations-of-greenwashing>*

¹⁹ Понятие за първи път използвано от Стивън Колк, вж. Kolk, S. (2003). Trends in sustainability reporting by the Fortune Global 250. *Business Strategy and the Environment*, 12, p. 279 – 291.

²⁰ Вж. Moneva José, P. Archel, C. Correa. GRI and the camouflaging of corporate unsustainability, *Accounting Forum*, Volume 30, Issue 2, 2006, Pages 121 – 137.

²¹ Вж. т. 16 от Преамбюл на CSRD.

чрез които да става ясен еднозначно отговорът на три въпроса: как, с какво и с колко даденото предприятие допринася и/или вреди на устойчивостта и съответно каква е неговата уязвимост от различни рискове, на които то е подвластно.

Именно в тази посока са извършваните промени при създаването на цялостна (комплексна) нова нормативна рамка в областта на отчитане на корпоративната устойчивост на ниво ЕС.

2. ЧАСТИЧНА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА „СТАРИТЕ“ ТРИ СЪЛБА ЗА ИНТЕГРИРАНО ОТЧИТАНЕ КЪМ ОТЧИТАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТ НА БАЗА ESG КОМПОНЕНТИ

Регламент (ЕС) 2019/2089²² обвързва постигането на устойчивост с въвеждането на изисквания за оповестяване на екологична, социална и управленска/government (ESG) информация за климатичен преход.

Това по-ново разбиране за устойчивост налага пренасяне на акцента от икономическото представяне, свързано с увеличаване на икономическата изгода, към устойчивото управление на предприятията²³.

Източник: <https://www.gettyimages.com/>

ESG е събирателен термин за въздействието на бизнеса върху околната среда и обществото, както и колко стабилно и прозрачно е ръководството на компанията, възнагражденията, изплащани на изпълнителните директори, одитите, вътрешния контрол и правата на акционерите. Той измерва как даден бизнес интегрира екологични, социални и управленски практики в дейността си, конкретния бизнес модел, неговото въздействие и неговата устойчивост.

Трите компонента (аспекта), които съставляват ESG, са екологични, социални и управленски (*висши ръководни политики*).

Екологичният аспект (компонент „Е“) се фокусира върху това как бизнесът минимизира въздействието си върху околната среда²⁴. Той

²² Регламент (ЕС) 2019/2089 от 27 ноември 2019 г. за изменение на Регламент (ЕС) 2016/1011 по отношение на бенчмарковете на ЕС за климатичен преход, бенчмарковете на ЕС, съответстващи на Парижкото споразумение, и свързаното с устойчивостта оповестяване на информация за бенчмаркове.

²³ Yosifova, D., M. Petrova – Kirova. The New EU Corporate Sustainability Reporting Framework in the context of GRI Standards, 89th International Scientific Conference on Economic and Social Development – “Economical, Agricultural and Legal Frameworks of Sustainable Development”, Novi Sad, November, 2022.

²⁴ Примери за екологични бизнес практики: намаляване на енергията и използване на възобновяеми енергийни източници, разработване на по-екологични продукти/услуги; преминаване към продукти

обхваща продуктите/услугите на бизнеса, веригата за доставки и основните оперативни дейности.

Социалният аспект (компонент „S“) се фокусира върху това как даден бизнес въздейства на културата на работното място и на по-широката публика. Компаниите могат да допринесат за справедливостта в обществото, като инвестират в справедливи и равни възможности и условия за служителите, хората, работещи във веригата на доставки, и местните общности²⁵.

Следователно първите две направления от ESG налагат на компаниите да прилагат по-екологични и по-социално ориентирани (по-етични) бизнес практики.

За коректно последващо отчитане на **третия компонент**, свързан с управленските, а именно **висшите ръководни аспекти** (компонент „G“), е разбирането на значението на ключовото понятие, стоящо в основата на тази абревиатура. В случая то не е *management*, а е *governance* (букв. ръководство).

Доброто стратегическо ръководство се основава на прозрачност, отчетност, отговорност и интегритет. В големите компании, международни корпорации и други организации ключово важни са висшите ръководни органи, а те се занимават с *governance*. За *management* се наемат служители – мениджъри на различни средни и по-високи управленски равнища на отдели, дирекции и други функционални звена в корпоративната йерархия.

Ръководството е ангажирано с установяването на политики и процедури, за да се гарантира, че бизнесът работи в рамките на закона и оптимална полза за всички заинтересовани страни. Корпоративният мениджмънт е насочен към техниките, които ръководителите използват, за да помогнат на компанията да функционира и работи за нейното развитие и просперитет.

В съвременния корпоративен свят, в условия на уязвимост на бизнеса от климатични промени и социални сътресения, за да се прокарат определени граници за области на представяне, (*чрез което по-лесно може да станат разбираеми и сравнени деликатните разлики и смисъла от тяхното различно оценяване*) е полезно да се проследят етимологиите на двете много близки, но и доста различни думи (*manage/management* и *govern/government*), **които много често се превеждат еднакво, а именно: управлявам и управление.**

Често пъти **мениджмънт** се асоциира с прилагането на прагматичен подход при разрешаването на определени задачи. Мениджмънт (*management*) идва от основната форма на глагола *manage*, а той

с нулеви отпадъци или устойчиви опаковки, използващи биоразградими материали; намаляване на въглеродните емисии чрез преминаване към LED осветление; насърчаване на рециклирането и намаляване на количеството отпадъци, предназначени за депониране и др.

²⁵ Примери за социални и етични бизнес практики: гарантиране, че продуктите са безопасни и данните на клиентите са защитени; предотвратяване на злоупотреби с трудови права в цялостната верига на доставки, вкл. модерно робство; осигуряване на обучение и поддържане на здравето, безопасността и благосъстоянието и др.

произхожда от латинската дума за ръка – manus²⁶. Тоест това, което е управляемо или което се изпълнява с ръце, изисква умение с ръце, или нещо, което е лесно да се направи/изработи ръчно. Наставката – ment (от латински mentum) се добавя, за да се образува съществително, указващо резултата/продукта от действието на глагола. По този начин „management“ се свързва с дейности, асоциирани с определени физически манипулации, т.е. с „ръчно управление“. Управлението буквално предполага боравене и следователно е ангажирано предимно с по-малки задачи, които човек може да управлява ръчно по всяко време: (напр. управление на домакинството).

Основната идея е постоянно внимание към конкретни детайли и най-вече в контекста на „да владееш (инструмент или предмет) на ръка“. Любопитно е, че особено приложение думата *manage* има след средата на 16 век, конкретно в областта на управляването на коне и конната езда („да управляваш, обучаваш/тренираш или насочваш/направляваш“ кон). (От старофренски *manège* – „конна езда“²⁷, от италиански *maneggio*, *maneggiare* „да се справя, докосвам“, и особено „да контролирам кон“ (чрез ръце, идващо от латинското *manus* „ръка“).

Разширеното значение за „контрол или за административни способности“ във всеки вид бизнес, както и за „ефект чрез усилие“ се налага около средата на 18 век. Независимо че има редица специализирани дефиниции на понятието *мениджмънт*, като свързано с различни умения, **те са били погълнати от основната дефиниция, която обикновено е свързана с управляването на хора, предмети, дейности или организации**²⁸.

За по-голяма яснота около налагането на третия компонент при отчитане на корпоративната устойчивост („G“ вместо традиционно наложеното от Инициативата за глобална отчетност в контекста на ЦУР на ООН – икономически стълб, както и вместо „M“ от мениджмънт), би било полезно да се анализира етимологията на произхода на три сродни думи, а именно:

- съществителното **governance** (на български език ръководство – с корен *ръка*) произхожда от „govern“, т.е. „ръководя“. То е от края на 14 век от старофренски *governance* „правителство, правило, администрация; правило за поведение“. Произлиза също и от *governer*, което значи „управлявам, командвам, насочвам“. В света на съвременния бизнес това се извършва от борда на директорите, който установява вътрешна нормативна уредба (различни устави, кодекси, правила на компанията) и създава основни ръководни политики за това как компанията извършва своите бизнес дейности. Тези политики конкретно насочват или ограничават това как хората, работещи при съответната компания – работодател могат да

²⁶ Вж. Online Etymological Dictionary <<https://www.etymonline.com/>>

²⁷ Оттук най-вероятно остава и понятието манеж в цирковото изкуство.

²⁸ Първата употреба, която се смята за известна за ръководство от бизнес гледна точка, е спомената от Джон Флорио в неговия италианско-английски речник от 1598 г. A Worlde of Wordes (Свят на думите): „Мениджмънт, бизнес, маневриране, договаряне“.

действат²⁹. У нас и в други държави днес *governor* се използва като равнозначен **синоним на думата управител на централната банка**, където той много често се нарича гуверньор (*но не и мениджър!*).

- глаголят **to govern – ръководя (но и управлявам)**. Той има почти непреходен смисъл от края на 13 век насам, от старофренски *gubernare* „да управляваш с власт“, „управлявам, бъда начело на; управлявам, командвам, ръководя“, от латински *gubernare* „насочвам, направлявам, управлявам“ (източник на съвременната дума губернатор), като в първоначалното си значение „да управлявам, да пилотирам, да навигирам“ е заемка от гръцки *kybernan*³⁰, което значи „да управлявам или пилотирам кораб, насочвам като пилот“, фигуративно „да ръководя, управлявам“.
- съществителното **government**³¹ също произхожда от „govern“, т.е. „ръководя“³² и буквално означава да контролираш действията на група в полза на цялото и по-конкретно ръководство/акт на управление/форма на управление/губерния, но най-често *правителство* (идва от *правя*, което отново е буквално свързано с ръце). Оригиналната дума е от края на 14 век, а през средата на 16 век се приближава до най-разпространеното му съвременно значение и означава „система, чрез която се управлява нещо“ (особено държава), от старофренски *gouvernement*³³ – „контрол, ръководство, администрация“ и от латински *gubernare* „ръководя, управлявам“. Значението за „управленска власт“ на дадено място е от началото на 18 век. И до днес думата продължава да бъде използвана в първоначалния си смисъл, тъй като *правителство* означава предимно „управляващата власт в една държава“.

В контекста на направеното представяне за произход и значение на определени понятия се внася допълнителен нюанс по отношение на трите фактора за устойчивост, обхванати от абревиатурата ESG (*в частност защо там третият компонент не е „M“, а е именно „G“, независимо че често пъти се превежда или използва термина управление, вместо ръководство като сродно понятие*).

Компонентът „G“ в ESG се отнася **до висшите ръководни фактори** при вземането на решения в компаниите, определящи корпоративните политики (т.нар. *policy makers*), в т.ч. разпределението на правата и отговорностите между различните звена, вкл. борда на директорите, мениджърите, акционерите и заинтересованите страни.

Мисията на корпорацията, ролята и състава на бордовете на директорите, вкл. възнагражденията и надзора на висшите ръководители,

²⁹ Например ръководните политики може да включват забрана борд на директорите да възлага договори на компании на членове на борда или компании на членове на семейството; изискване за два или повече подписа върху всяко предложение/документ за извършване на плащане от счетоводния отдел, за да се намали риска от измами и мн. др.

³⁰ Корен на думата „кибернетика“, промяната на звука -k- към -g- се предполага, че се случва чрез етруския език.

³¹ Вж. Online Etymological Dictionary
<https://www.etymonline.com/word/governance?ref=etymonline_crossreference>

³² Интересно е, че на български език коренът и на тази дума отново идва от ръка.

³³ Съвременен френски език – *gouvernement*.

се възприемат като основни въпроси в корпоративното ръководство на компаниите. Осигуряването на добро ръководство играе важна роля конкретният бизнес да се развива по-успешно. В този смисъл проблемите на висшето ръководство имат права и обратна връзка с екологичните и социалните аспекти на бизнеса като цяло.

Нещо повече, предприятията следва да оповестяват информация относно управленските фактори, така че тя да обхваща ролята на административните, управителните и надзорните органи във връзка с въпроси на устойчивостта, експертния опит и уменията (или достъпа до такива), необходими за изпълнението на тази роля, дали дружеството има политика по отношение на стимулите за членовете на тези органи, свързани с въпроси на устойчивостта, както и информацията относно системите за вътрешен контрол и управление на рисковете в предприятието по отношение процеса на отчитане във връзка с устойчивостта. Ползвателите се нуждаят и от информация за корпоративната култура и отношението към бизнес етиката, в контекста на авторитетни рамки за корпоративно управление, включително информация за борба с корупцията и за влияние на предприятието върху обществения живот, в т.ч. дейности по лобиране³⁴.

3. РАЗВИТИЕ И НАДГРАЖДАНЕ НА НОВА РЕГУЛАТОРНА РАМКА ЗА ОТЧИТАНЕ НА КОРПОРАТИВНА УСТОЙЧИВОСТ В ЕС

Може да се приеме, че ЕК сравнително бързо осъзнава недостатъците на действащия широко отворен подход, като може да се даде висока оценка на интензивните стъпки, които тя предприема през последните години за изграждане на цялостна рамка за отчитане и финансиране на корпоративната устойчивост.

Липсата на съпоставима информация (респ. на унифицирани стандарти за нейното създаване и оповестяване) е сериозно предизвикателство пред устойчивия преход, като лишава инвеститори, кредитори, контрагенти и акционери от възможността да разграничат компаниите с ясно дефинирани ESG стратегии от тези, които рекламират своя бизнес като „зелен“ с подвеждаща информация за зелени практики (greenwashing).

Преходът към неутрална по отношение на климата и устойчива икономика *не е единично действие, а процес*. За бизнеса този преход означава намаляване на емисиите на парникови газове и намаляване на вредите за околната среда заедно с адекватно отчитане на корпоративната устойчивост *с течение на времето*. За инвеститорите преходът означава подобряване на екологичните резултати на инвестиционния портфейл *с течение на времето*.

Следователно сравнимата информация, оповестявана по компонентите за устойчиво развитие, диференцирани и обвързани в събирателното понятие ESG, се счита за ключов инструмент, като потребностите са **те да имат същото качество като финансовите**

³⁴ Вж. т. 50 от Преамбюл на CSRD.

отчети. Изискванията за ESG постепенно се трансформират в пазарен стандарт, но от първостепенно значение е към тях да има общи критерии и единна отчетна рамка за тяхното отразяване.

Основните стъпки в посока новата фаза на развитие на отчитането и финансирането на корпоративната устойчивост на съюзно равнище са свързани с приемане и прилагане на адекватна на целите на Зелената сделка нормативна уредба, задължаваща държавите членки, съответно пазарните участници в техните юрисдикции.

Основните компоненти на новата европейска законодателна рамка, която е пряко свързана с отчитане на корпоративната устойчивост, са изведени в табл. № 1.

В контекста на поставената тема по-голямо внимание се отделя на директивата и стандартите за отчитане на корпоративната устойчивост (CSRD и ESRS).

Табл. № 1 Компоненти на Европейска регулаторна система за устойчиво отчитане и устойчиви инвестиции (финансиране за устойчиво развитие)

№	Основни компоненти на новата Европейска рамка за отчитане и финансиране на корпоративната устойчивост	Ефект
1.	Регламентът за таксономията на ЕС (Регламент ЕС/2020/852 за създаване на рамка за улесняване на устойчивите инвестиции) (в сила от 12 юли 2020 г.);	Симбиозата от всичко това е качествено нова основа за повишаване на
2.	Регламентът за оповестяване на информация във връзка с финансирането за устойчиво развитие (Регламент SFDR от ноември, 2019);	прозрачността и заявка за изграждане на цялостна
3.	Регламент (ЕС) 2021/637 по отношение на оповестяването на ESG рисковете, по-късно изменен с Регламент за изпълнение (ЕС) 2022/2453 от 30 ноември 2022 година за изменение на техническите стандарти за изпълнение* (в сила от 10 януари, 2023 г.)	регулаторна финансова екосистема за устойчиво отчитане, предоставяща инструменти на
4.	Директива за отчитане на корпоративната устойчивост (Директива CSRD) (декември, 2022)	инвеститорите за възможности за устойчиви инвестиции и за налагане на
5.	Проект на първия набор от Европейски стандарти за отчитане на корпоративната устойчивост (ESRS) (ноември, 2022)	съответна пазарна дисциплина в контекста на Европейската Зелена сделка.

Източник: съставено от автора в съответствие с актуалното законодателство към 31.12.2022 г.

* съответно нови правила – т.нар. Implementing Technical Standards (ITS) на Европейския банков орган (ЕБО)

✓ **Регламентът за таксономията на ЕС**, като инструмент за класификация и категоризация за оценка на устойчиви икономически дейности, е в сила от 1 януари 2022 г. Европейската таксономия е неразделна част от Европейския зелен пакт и цели да подкрепи политиката на ЕС за устойчиво развитие³⁵.

³⁵ Също така е важно да се отбележи и Съобщението на ЕК „EU Taxonomy, Corporate Sustainability Reporting, Sustainability Preferences and Fiduciary Duties: Directing finance towards the European Green

В член 8 от този Регламент от дружествата, които вече попадат в обхвата на съществуващата NFRD, и от дружествата, допълнително обхванати от новоприетата CSRD, се изисква да отчетат някои **конкретни показатели** (при това изцяло стойностно измерими по данни на традиционната система за финансова отчетност) за степента, в която техните дейности са устойчиви в съответствие с разработената таксономия на ЕС.

Ролята на тези **показатели** е да представят качествено и да измерят количествено свързаните с устойчивостта рискове и възможности за заинтересованите страни. По-конкретно те са изведени в табл. № 2.

Табл. № 2 Видове показатели за оповестяване на база финансово-счетоводна информация

Конкретни показатели	Критерий
- дял на приходите	произтичащи или свързани с икономически дейности, дефинирани като екологично устойчиви
- дял на капиталовите разходи	
- дял на оперативните разходи	

Източник: съставена от автора в съответствие с Регламента за таксономията

Предвидено е посочените показатели да бъдат изцяло отразени в бъдещите стандарти за отчетане на корпоративната устойчивост в ЕС, разработвани по силата на новоприетата Директива. В допълнение е заложено новосъздадените стандарти да се основават на критериите за „ненанасяне на значителни вреди“, съгласно таксономията на ЕС, и да включват показатели, съгласувани с показателите, които участниците на финансовите пазари следва да отчетат съгласно Регламент SFDR.

В контекста на целите за *установяване величината на тези показатели*, т.е. при тяхното изчисляване, е заложено изискване дружествата, попадащи в задължителния кръг на CSRD, да използват като отчетна база разработваните бъдещи *стандарти на ЕС за отчетане във връзка с устойчивостта* (ESRS).

✓ На свой ред **Регламентът за устойчиво финансово оповестяване** (Sustainable Finance Disclosure Regulation – SFDR³⁶) налага задължения за оповестяване на информация за компонентите ESG към предприятията – участници във финансовите пазари.

Чрез двата взаимосвързани регламента пазарните участници се задължават да се отчетат за устойчивото представяне на своите икономически дейности на основата на задължително документирани доказателства, които да отговарят на конкретни критерии:

Deal, Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, Brussels, 21.4.2021 COM(2021) 188 final.

³⁶ Regulation EU 2019/2088 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 on sustainability-related disclosures in the financial services sector (SFDR Regulation).

- таксономията, като основен механизъм за определяне на универсални и общовъзприети критерии, дали дадена дейност действително е екологично устойчива;
- новото изискване към участниците на финансовите пазари, свързано с ключови екологични, социални и управленски (ESG) критерии, като инструмент за повишаване прозрачността на пазара, така че да се насочи капитал към по-устойчиви бизнеси.

Специфичното положение на финансовите институции налага необходимост от специфична нормативна уредба и правила за отчитане на устойчивостта. Двойната роля на финансовите институции, като съставители и потребители на *нефинансова* информация, подчертава предизвикателствата пред тях при отчитането във връзка с устойчивостта. Банките, застрахователните дружества и компаниите за управление на активи се нуждаят от тази информация, **за да управляват собствената си експозиция на рискове, свързани с устойчивостта, и да управляват въздействието на своите инвестиционни и кредитни портфейли върху обществото и околната среда.**

В тази връзка ЕК издава съответни регламенти, а именно **Регламент за изпълнение (ЕС) 2022/2453 от 30 ноември 2022 година за изменение на техническите стандарти за изпълнение, определени в Регламент за изпълнение (ЕС) 2021/637**, по отношение на оповестяването на екологичните, социалните и управленските рискове³⁷. В него са определени 3 самостоятелни таблици по линия на всеки от трите вида риск (екологичен, социален и управленски), както и са регламентирани 10 бр. отделни темплейти (образци) по линия на пруденциалното оповестяване на ESG – рисковете във връзка с член 449а³⁸ от Регламента за капиталовите изисквания (РКИ)³⁹. От гледна точка на банковия портфейл са разработени различни показатели за потенциален риск от прехода във връзка с изменението на климата; информация за активи, включени в изчисляването на показателя за съобразения с таксономията за зелени дейности банков портфейл и други.

За банките обезпечаването и захранването с пълноценна и достоверна информация, осигуряваща изграждането на тази цялостна отчетност, със сигурност е сериозно предизвикателство, но финансовите институции като цяло изпълняват ключова функция в прехода към устойчива икономическа и финансова система. Те могат да имат съществени положителни или отрицателни въздействия посредством своите кредитни, инвестиционни и застрахователни дейности.

В контекста на основните компоненти на новата рамка за отчитане на

³⁷ Публ. в Официален вестник на ЕС, L 324/1 от 19.12.2022 г., влизащ в сила 20 дни от тази дата.

³⁸ Текстът на член 449а гласи следното: Оповестяване на рискове от екологичен, социален и управленски характер. Считано от 28 юни 2022 г. големите институции, които са емитирали ценни книжа, допуснати до търговия на регулиран пазар на която и да е държава членка, определен в член 4, параграф 1, точка 21 от Директива 2014/65/ЕС, оповестяват информация относно рисковете от екологичен, социален и управленски характер, включително за физическите рискове и рисковете, свързани с прехода, както са определени в доклада, посочен в член 98, параграф 8 от Директива 2013/36/ЕС. Информацията, посочена в първа алинея, се оповестява през първата година веднъж годишно, а след това – на всеки шест месеца.

³⁹ Регламент (ЕС) № 575/2013 от 26 юни 2013 г. относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и за изменение на Регламент (ЕС) № 648/2012.

устойчивостта на свой ред Европейският банков орган (ЕБО) въвежда нови правила (т.нар. *Implementing Technical Standards – ITS*) за стандартизиране на оповестяването в подкрепа на кредитните институции при отчитане в сферата на ESG – рисковете, на които **те са изложени чрез експозициите си към техните клиенти**. Правилата целят както осигуряване на съпоставимост между банковите отчети, така и отразяване на рисковете от климатичните промени и тяхното влияние върху отчетите и бизнесите на банките.

В тази връзка, отчитайки важната *роля на финансовия сектор*, Европейският парламент приема конкретни мерки за участниците на финансовите пазари и фондови борси в процеса на вземане на инвестиционни решения и за начина, по който те да отчитат рисковете, свързани с околната среда.

След консултация с Европейската агенция за околна среда и с Агенцията на ЕС за основните права Европейският орган за ценни книжа и пазари (ЕОЦКП) издава насоки в съответствие с член 16 от Регламент (ЕС) № 1095/2010 относно надзора, осъществяван от националните компетентни органи над отчитането във връзка с устойчивостта.

Бъдещите стандарти ESRS са натоварени с отговорната функция да бъдат опосредстващ инструмент, улесняващ бизнеса, както по линия на основаното на *капиталовите пазари финансиране*, така и по линия на *банковото финансиране*.

Оценката и измерването на ефективността от позиция на концепцията за устойчиво развитие и отчитане на корпоративната устойчивост на практика може да се отъждестви с действията, които много пазарни анализатори извършват, когато оценяват рисковете и възможностите на компании, чиито акции се листват на борсата. Една от вече наложените инициативи в тази посока в световен мащаб е *The Dow Jones Sustainability World Index*.

✓ На следващо място през 2022 г. европейската правна рамка в тази област се допълва от приетата **Директива CSRD**⁴⁰ за отчитането на предприятията във връзка с устойчивостта, с която се изменя Директивата за нефинансово отчитане (NFRD).

По-долу се представят **по-значимите нови постановки, които внасят съществени изменения** с директива CSRD от м. декември 2022 г.

✓ В преамбюла на новата CSRD⁴¹ е посочено, че много заинтересовани лица смятат определението „нефинансова“ (използвано като основно в NFRD) за неточно, доколкото то предполага, че тази информация не е от финансово значение. Все по-често обаче тази информация има съществено финансово значение. Много организации, инициативи и работещи в областта на отчитането във връзка с устойчивото развитие я наричат „информация за устойчивостта“. Поради това понятието „информация за

⁴⁰ Директива (ЕС) 2022/2464 на Европейския парламент и на Съвета от 14 декември 2022 година за изменение на Регламент (ЕС) № 537/2014, Директива 2004/109/ЕО, Директива 2006/43/ЕО и Директива 2013/34/ЕС по отношение на отчитането на предприятията във връзка с устойчивостта, Страсбург, ОJ L 322/80, 16.12.2022, р. 15 – 80, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L2464>

⁴¹ т. 8 от Преамбюла на CSRD.

устойчивостта“ все повече замества това за „нефинансова информация“, като се взема решение Директива 2013/34/ЕС да бъде изменена, включително, за да се отрази тази промяна в терминологията.

✓ В тази връзка в новата Директива член 19а постановява, че „отчитане във връзка с устойчивостта“ означава оповестяване на информация, свързана с *въпроси на устойчивостта*, в съответствие с членове 19а, 29а⁴² и 29г на новата директива. Също така се постановява, че предприятията оповестяват посочената от този член информация⁴³ в съответствие със стандартите за отчитане във връзка с устойчивостта.

✓ Те от своя страна биват въвеждани съгласно създаване на изцяло нова глава: **Глава 6а Стандарти за отчитане във връзка с устойчивостта**, съответно със същото наименование нов член 29б **Стандарти за отчитане във връзка с устойчивостта**, както и нов член 29в **Стандарти за отчитане във връзка с устойчивостта за малките и средните предприятия**.

✓ Добавя се и друга нова глава, която ще изпълнява съществена роля в новата среда, а именно: **Глава 6б Единен електронен формат за отчитане** (респ. нов член 29г със същото наименование). Там се постановява, че предприятията, които са предмет на изискванията на член 19а от новата директива, изготвят своя доклад за дейността в електронен формат за отчитане, а предприятията – майки, които са предмет на изискванията на член 29а, изготвят своя консолидиран доклад за дейността в единния електронен формат за отчитане.

✓ Директива 2013/34/ЕС не изискваше предприятията да представят своя доклад за управлението в цифров формат, което затруднява откриването и използването на оповестяваната информация. Заинтересованите страни все повече очакват тази информация да бъде лесно откриваема, съпоставима и машинно четима в цифрови формати. Цифровизацията прави възможно централизирането на данните на национално и на съюзно равнище в отворен и достъпен формат, който позволява съпоставяне на данните. Предприятията ще бъдат задължени да изготвят своя доклад за управлението в електронния формат за отчитане⁴⁴, **след като бъде определен**.

✓ Освен това Директива 2013/34/ЕС допуска ДЧ да освобождават предприятията от задължението за включване на *нефинансова декларация* в доклада за дейността. Това се разрешава, когато съответното предприятие изготвя отделен доклад, който се публикува заедно с доклада за управлението, или когато докладът става обществено достъпен в рамките на разумен срок, не по-дълъг от шест месеца след датата на счетоводния баланс, на уебсайта на предприятието, като това се посочва в

⁴² Член 29а се заменя със следното: „**Член 29а Консолидирано отчитане във връзка с устойчивостта**.“

⁴³ В параграфи 1 – 3.

⁴⁴ Предвиден в член 3 от Делегиран регламент (ЕС) 2019/815 на Комисията, както и да маркират своята информация; отчитана във връзка с устойчивостта, включително информацията, която се изисква да бъде оповестявана по член 8 от Регламент (ЕС) 2020/852, в съответствие с електронния формат за отчитане, предвиден в този регламент.

доклада за управлението. Същата възможност⁴⁵ съществува по отношение на консолидираната нефинансова декларация.

✓ Това възпрепятства достъпността на информацията за ползвателите, особено за инвеститорите, които се интересуват както от финансова информация, така и от информация за устойчивостта. Възможността те да се публикуват по различно време задълбочава този проблем. Публикуването в отделен доклад създава впечатление, че информацията за устойчивостта спада към категорията на по-малко значимата информация, което може да повлияе отрицателно върху възприятието за надеждността на информацията.

✓ Поради това с новата CSRD предприятията ще оповестяват информацията за устойчивостта в ясно разпознаваем специален раздел, като иманентна част от доклада за управлението, **а на държавите членки няма да се позволява повече да освобождават предприятия от задължението им да предоставят информация относно въпроси на устойчивостта в доклада за управлението.** Това ще подкрепи изпълнението и на функциите на националните компетентни органи при извършването на надзора над отчитането във връзка с устойчивостта.⁴⁶

✓ На тази основа в член 30, параграф 1 от CSRD има следният нов текст, с който националните регулатори се натоварват с конкретна отговорност: *Държавите членки гарантират, че в рамките на разумен срок, който не надвишава 12 месеца след датата на баланса, предприятията публикуват надлежно одобрените ГФО и доклада за дейността в електронния формат за отчитане, посочен в член 29г от настоящата директива, когато е целесъобразно, заедно със становището и доклада, представени от задължителния одитор или одиторското дружество (по член 34 от счетоводната директива).*

✓ Изменено е заглавието на **глава 8**, която придобива следното наименование: *„Одитиране и изразяване на увереност относно отчитането във връзка с устойчивостта“*, като са дадени разпоредби по отношение степените на увереност.

✓ Добавя се нова **глава 9А** *Отчитане относно предприятия от трети държави*, в която се регламентират основните постановки по отношение отчитането на корпоративната устойчивост – съответно Отчети за устойчивост за предприятия **от трети държави** и Стандарти за отчитане във връзка с устойчивостта за предприятия **от трети държави**, и други конкретни изисквания. Както за останалите компании в ЕС, така и за тези от трети държави, функциониращи в ЕС (респ. чиито ценни книжа се котира на борси в ЕС), до 30 юни 2024 г. ЕК следва да приеме делегиран акт за допълване на новата директива, за да предвиди стандарти за отчитане във връзка с устойчивостта за предприятия от трети държави, в които се определя информацията, която трябва да бъде включена в техните отчети за устойчивостта.

✓ Въвежда се изискване и към предприятията от трети държави, които

⁴⁵ Посочена в Директива 2013/34/ЕС – Двадесет държави членки са се възползвали от тази възможност, но това възпрепятства **наличието на информация, която свързва финансовата информация с информацията относно въпроси на устойчивостта.**

⁴⁶ Вж. т. 57 от Преамбюла на CSRD.

извършват значителна дейност на територията на ЕС, да предоставят информация за устойчивостта, особено относно тяхното въздействие във връзка със социални и екологични въпроси, за да се гарантира, че те също носят отговорност за въздействието си върху хората и околната среда и са налице еднакви условия на конкуренция с дружествата, извършващи дейност на вътрешния пазар (на съюзно равнище). Предприятията от трети държави, които генерират нетен оборот над 150 милиона евро в ЕС и които имат дъщерно предприятие или клон на територията на ЕС, вече ще подлежат на изискванията за отчитане във връзка с устойчивостта.

✓ За да се гарантира пропорционалността и приложимостта на тези изисквания, **е определен праг за нетен оборот над 40 милиона евро**, който да се прилага за клоновете на предприятия от трети държави, а прагът относно това дали предприятието се счита за голямо предприятие, или за МСП, чиито ценни книжа са допуснати за търгуване на регулиран пазар в ЕК, ще се прилага за дъщерните предприятия на дружества от трети държави.

✓ С цел да се гарантира, че предприятията, чиито ценни книжа са допуснати за търгуване на регулиран пазар в ЕС, е необходимо друга по-стара Директива (2004/109/ЕО⁴⁷) да включва **необходимите препратки към всяко изискване за отчитане във връзка с устойчивостта в годишния финансов отчет**⁴⁸. Това е така, тъй като в член 23 от Директива 2004/109/ЕО на ЕК се предоставя правомощие да приема мерки за създаване на **механизъм за определянето на еквивалентността на информацията, която се изисква да бъде оповестявана и за създаването на общи критерии за еквивалентност на счетоводните стандарти**.

✓ Предвиденото в новата директива изискване за **големи** предприятия, чиито ценни книжа **не са допуснати** за търгуване на регулиран пазар в ЕС, също да оповестяват информация за устойчивостта, се обуславя главно от загрижеността за въздействието и отчетността на тези предприятия (включително чрез тяхната верига за създаване на стойност).

✓ Компаниите се задължават да възлагат одит на отчетената и оповестена от тях информация за устойчивост. Въвежда се одиторите, които проверяват финансовите отчети и доклада за управлението, да изразяват увереност относно отчитането във връзка с устойчивостта, с което да се допринесе за обвързаност и съгласуваност между финансовата информация и информацията за устойчивостта⁴⁹ (съществено важно за

⁴⁷ Директива 2004/109/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 15 декември 2004 г. **относно хармонизиране изискванията за прозрачност по отношение на информацията за издателите, чиито ценни книжа са допуснати за търгуване на регулиран пазар**, и за изменение на Директива 2001/34/ЕО (ОВ L 390, 31.12.2004 г., стр. 38).

⁴⁸ Вж. т. 23 от Преамбюла на CSRD.

⁴⁹ В новата директива, с която освен старата Директива 2013/34/ЕС се изменят още няколко акта, в т.ч. и Директива 2006/43/ЕО (относно задължителния одит на годишните счетоводни отчети и консолидираните счетоводни отчети), има подробно регламентирани **три различни режима** относно правоспособността, евентуалните допълнителни изисквания и необходимостта от продължаващо професионално обучение на одиторите, които имат сертификат, издаден от ДЧ в областта на одита на финансовите отчети, такива, които в момента на влизане в сила на новото законодателство за отчитане на устойчивостта (респ. изразяването на увереност относно отчитането във връзка с устойчивостта), са в процес на одобрение и всички бъдещи одитори след влизането в сила на новото законодателство.

заинтересованите страни).

✓ В стария вариант на Директива 2013/34/ЕС (NFRD) **не се посочва дали информацията, която се оповестява, следва да бъде прогнозна, или за резултати от минали периоди**. Към настоящия момент за отчетните периоди до 31.12.2022 г. **не се оповестява информация за бъдещи периоди** (особено важна за голяма част от заинтересованите страни, особено инвеститорите). Поради това в новия член 29а от CSRD се посочва, че оповестяванията трябва да включват ретроспективна и прогнозна информация, при това както качествена, така и количествена информация, основавана на единни показатели.

✓ Изисква се оповестяваната информация за устойчивостта да отразява краткосрочни, средносрочни и дългосрочни хоризонти, като съдържа информация за цялата верига за създаване на стойност на предприятието (в рамките на ЕС и трети държави, ако тя е извън него). Има предвидено облекчение за първите три години от прилагането на мерките, които ще бъдат приети от ДЧ, в случай че не е налице необходимата информация относно веригата за създаване на стойност.

✓ Поради по-малкия им размер и по-ограничените им ресурси за малките и средните предприятия (МСП), **чиито ценни книжа са допуснати за търгуване** на регулиран пазар в ЕС, е предвидено да се предостави достатъчно време, за да се подготвят за прилагането на разпоредбите за отчитане във връзка с устойчивостта. Те ще се прилагат за финансови години, *започващи на 1 януари 2026 г. или по-късно*. След тази дата, **за преходен период от две години, за тези МСП е предвидена възможност да изберат да не прилагат изискванията за отчитане във връзка с устойчивостта** в новата CSRD, при условие че посочат в своя доклад за управлението защо не е била предоставена информация за устойчивостта⁵⁰.

✓ Въвеждането на изискването МСП⁵¹, чиито ценни книжа се търгуват на регулиран пазар в ЕС, да оповестяват информация, свързана с устойчивостта, е обосновано, за да се гарантира, че участниците на финансовите пазари разполагат с нужната им информация за предприятията, в които инвестират, за да могат да спазят приложимите за самите тях изисквания за оповестяване във връзка с устойчивостта (съгласно Регламент ЕС/2019/2088).

✓ За МСП, чиито ценни книжа **са допуснати** за търгуване на регулиран пазар в ЕС, се предвижда да се отчитат в съответствие със стандарти, които *са пропорционални на техните капацитет и ресурси и съответстват на мащаба и сложността на техните дейности* (все още няма изготвен такъв проект).

✓ Останалата, по-голяма част от МСП може да ги използва на *доброволна основа*. Може да се прогнозира, че това би повишило техния обществен имидж и оттам косвено да повлияе положително и върху тяхното

⁵⁰ Важно е да се има предвид текстът на т. 22 от Преамбюла на Директива CSRD, че ДЧ следва да разполагат с възможността да оценят въздействието на своите национални мерки за транспониране върху МСП, за да се уверят, че те не са непропорционално силно засегнати, като обърнат специално внимание на микропредприятията и избягване на ненужна административна тежест.

⁵¹ С изключение на микропредприятията.

финансово представяне в следващи периоди.

✓ Постановява се, че за да се отговори на информационните потребности на ползвателите, **с оглед спешността за участниците на финансовите пазари** за спазване на изискванията, съгласно Регламент (ЕС) 2019/2088, ЕК следва да приеме чрез делегирани актове⁵² **първия набор от стандарти за отчитане във връзка с устойчивостта до 30 юни 2023 г.**⁵³

✓ Постановява се, че ЕК следва да приеме и **втори набор от стандарти за отчитане във връзка с устойчивостта до 30 юни 2024 г.**, обхващайки оповестяване на допълнителна информация, която е **специфична за конкретния сектор**, в който отчитащото се предприятие извършва своята дейност.

✓ Посочва се, че ЕК се ангажира да преразглежда и актуализира всички комплекти от стандартите за отчитане във връзка с устойчивостта на всеки 3 години, включително, за да отразява съответни версии в международните стандарти.

Измененията, въведени от новоприетата CSRD, целят да обезпечат съгласувани режими на еквивалентност за изискванията, свързани с отчитането във връзка с устойчивостта, така както и изискванията за финансово отчитане в ГФО.

Съгласно описаното в Преамбюла на Директива CSRD⁵⁴ **от съществуващите стандарти или отчетни рамки няма подходящи, които да задоволяват потребностите на ЕС от отчитане във връзка с устойчивостта.**

Информацията, която се изисква съгласно новата Директива, трябва да обхваща информация за всички въпроси на устойчивостта и да бъде съгласувана с други задължения, установени в правото на ЕС за отчитане във връзка с устойчивостта (напр. вкл. задължения, които са установени в Регламенти (ЕС) 2019/2088 и (ЕС) 2020/852). Особено важно е бъдещите европейски стандарти за отчитане във връзка с устойчивостта да бъдат

⁵² Делегирани актове се използват обикновено когато трябва да се адаптират законодателни актове, включително приложенията към тях. Съгласно член 290 от Договора за функционирането на Европейския съюз законодателният орган на ЕС може да предоставя правомощия на Комисията (ЕК) чрез специални правила, заложили в законодателен акт („основния акт“), да приема „делегирани актове“. Делегираните актове са незаконодателни актове, приети от ЕК с цел изменение или допълване на несъществени елементи от законодателството. Правомощията на ЕК да приема делегирани актове са предмет на строги условия:

- основният акт трябва да определя целите, съдържанието, обхвата и продължителността на делегирането на правомощието;

- делегираният акт, приет въз основа на това делегиране, не може да променя съществени елементи на основния акт;

- делегираните актове могат да бъдат само от общ характер (т.е. не могат да се отнасят за отделни ситуации). Европейският парламент или Съветът на ЕС може да оттегли делегирането на правомощие на ЕК. Също така делегиран акт, приет от ЕК, може да влезе в сила само ако няма повдигнати възражения от страна на Съвета или Парламента, в срока, определен в основния акт (обикновено 2 месеца). Вж.:

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=LEGISSUM:delegated_acts

⁵³ Проектът на този първи набор е публикуван м. ноември 2022 г. и се коментира по-нататък. В него се определя информацията, която предприятията следва да оповестяват във връзка с всички въпроси на устойчивостта, както и че участниците на финансовите пазари следва да спазват задълженията за оповестяване, установени в Регламент (ЕС) 2019/2088.

⁵⁴ т. 38 от Преамбюл на CSRD.

адекватни на амбицията на Зеления пакт и с целта на ЕС за неутралност по отношение на климата до 2050 г.

Поради това ЕК взема решение да разработи (респ. да възложи разработването) и да приеме с делегирани актове собствени стандарти за отчитане във връзка с устойчивостта, с което да се гарантира, че съдържанието на тези стандарти съответства на потребностите на ЕС.

4. ПРОЕКТЪТ НА ПЪРВИТЕ ЕВРОПЕЙСКИ СТАНДАРТИ ЗА ОТЧИТАНЕ НА КОРПОРАТИВНАТА УСТОЙЧИВОСТ (ESRS) – КОНТЕКСТ, РАЗВИТИЕ И АМБИЦИИ

4.1. Предварителна информация и общ контекст на процеса

Разработването и развитието на международно признати счетоводни стандарти за финансово отчитане с глобална роля отнема десетилетия (навършва се точно половин век през 2023 г.), за да достигне определена висока зрялост.

Към днешната действителност както в глобален, така и в европейски аспект заинтересованите страни (на практика цялото общество) не могат да си позволят такова разточителство от време за разработване и постепенно усъвършенстване на стандарти за отчитане на корпоративната устойчивост.

Нещо повече, преразглеждането на голяма част от постановките за отчетност и оповестяване на нефинансовата информация в тази счетоводна по своя основен смисъл и цел директива инкорпорира в себе си исторически нова за ЕС задача, а именно разработване на първи по рода си **европейски стандарти за отчитане на устойчивостта от предприятията** (с официално възприета оригинална абревиатура ESRS⁵⁵).

ЕК предприема редица подготвителни стъпки за ускоряване на този сложен процес. Като ключова може да се изведе възлагането на Европейската консултативна група за финансово отчитане (ЕКГФО или в оригинална абревиатура EFRAG) да обоснове и предложи архитектурата – общата структура, обхват и съдържание на тези стандарти, както и пътна карта за тяхното поэтапно разработване, въвеждане и развитие в максимално кратък времеви период.

Европейската консултативна група за финансова отчетност (EFRAG) е сдружение с нестопанска цел, учредено съгласно белгийското право, което обслужва обществения интерес, като предоставя консултации на ЕК относно **приемането на Международните стандарти за финансово отчитане (МСФО)**⁵⁶. В този смисъл EFRAG притежава висока репутация и признат авторитет на европейски експертен център по корпоративно отчитане.

За работа по бъдещите ESRS се създава специална работна група от множество заинтересовани страни, председателствана от **президента на**

⁵⁵От European Sustainability Reporting Standards – буквално Европейски стандарти за отчитане на устойчивостта (от предприятията)

⁵⁶ Регламент (ЕО) № 1606/2002 на Европейския парламент и на Съвета от 19 юли 2002 г. за прилагането на международните счетоводни стандарти (ОВ L 243, 11.9.2002 г., стр. 1).

Френския орган за приемане на счетоводни стандарти⁵⁷ (Autorité des normes comptables).

Същевременно с това ЕК възлага на президента на EFRAG⁵⁸ да направи препоръки за възможни промени в структурата за управление на EFRAG, доколкото предварителните (и логични) намерения диктуват да се използва нейния досегашен опит в областта на отчетността и естествената опция на нея да бъде поверена и следващата конкретна задача по разработването на самите стандарти.

Възлагането на тези две задачи през 2020 г. е навременно, тъй като към съответния момент законодателството на ЕС (чрез *Директивата за нефинансово отчитане – NFRD, определяща правилата за оповестяване на нефинансова информация*) изисква единствено от **големите** компании (при това не от всички тях) да оповестяват определена информация за начина, по който работят и се справят със социалните и екологичните предизвикателства.

EFRAG публикува *два отделни доклада* по всяка от възложените им задачи през м. февруари и м. март 2021 г. Именно на тяхна основа ЕК подготвя *проект* за преразглеждане на Директивата за нефинансово отчитане, публикуван през м. април 2021 г.

Първият доклад предлага пътна карта за разработването на **всеобхватен, последователен и цялостен набор от стандарти на ЕС за отчитане на устойчивостта**. Важна препоръка е процесът да започне чрез установяване **на първи набор от стандарти, обхващащи основната информация за трите фактора за устойчивост (Е, S и G)**. След това съдържанието на тези стандарти следва да бъде развито **във втора фаза и на текуща основа**.

Вторият доклад предлага подходящи реформи в управленската структура на EFRAG, за да се гарантира, че бъдещите стандарти на ЕС за отчитане на устойчивостта се разработват чрез конвергиращ процес като съгласувани стандарти в тази област в световен мащаб. По-конкретно препоръките по тази задача включват *създаването на нов допълнителен елемент – „втори стълб“, посветен на работата по стандартите за отчитане на устойчивостта в рамките на EFRAG, като същевременно остава до голяма степен непроменен съществуващият стълб за финансово отчитане*. Предвид стремежа за нарастващо взаимодействие между финансовото отчитане и отчитането за устойчивост предложената структура на управление гарантира координацията и взаимосвързаността между двата стълба.

И двата доклада признават, че разработването на стандартите на ЕС за отчитане на устойчивостта (ESRS) **трябва да надгражда и да допринася за международни инициативи, които имат подобни цели**, и това сътрудничество да се осъществява в дух на партньорство и „съвместно изграждане“, вкл. структуриран диалог и координиране между ЕС и съществуващите и нововъзникващите глобални инициативи в тази

⁵⁷ Патрик дьо Камбур.

⁵⁸ Жан-Пол Гаузес.

област⁵⁹.

На практика тези доклади представляват основен гръбнак в дискусиите за това как най-адекватно да се разработи **европейска рамка за корпоративно отчитане за устойчивост**.

Същевременно с това, за да се гарантира, че ESRS са съобразени със становищата на държавите членки, преди тяхното приемане ЕК провежда консултации с **Експертната група на държавите членки по финансирането за устойчиво развитие**⁶⁰ и със **Счетоводния регулаторен комитет**⁶¹.

Доколкото Европейският орган за ценни книжа и пазари (ЕОЦКП), Европейският банков орган (ЕБО) и Европейският орган за застраховане и професионално пенсионно осигуряване (ЕИОРА) изпълняват ключови роли при изготвянето на регулаторни технически стандарти, съгласно Регламент (ЕС) 2019/2088, **е необходимо да има съгласуваност и между тези регулаторни технически стандарти и новоразработваните ESRS**. Още повече че ЕОЦКП изпълнява важна функция за **сближаването на надзорните практики при правоприлагането по отношение на корпоративното отчитане на емитентите**, чиито ценни книжа са допуснати за търгуване на регулиран пазар в ЕС и от които ще се изисква да се отчитат в съответствие с тези стандарти.

В допълнение ЕК се консултира и с ЕЦБ, с Комитета на европейските органи за надзор на одита (КЕОНО), с Европейската агенция за околна среда, с Агенцията на ЕС за основните права, за да гарантира, че новата по рода си отчетна рамка е съгласувана със съответните политики и право на ЕС.

ЕК разглежда получените препоръки и на тяхна основа изготвя своето *предложение* за изменения на директива NFRD (м. април 2021 г.), приета в окончателен вид през м. декември 2022 г. (новата т.нар. CSRD).

Следва да се подчертае, че двата процеса – по изготвяне на окончателния текст на Директивата, както и по изготвянето на проектостандартите от т.нар. първи набор (комплект), вървят паралелно⁶².

Отговорността за същинското изготвяне на европейски стандарти за отчитане на устойчивостта е възложена като следваща задача отново на EFRAG, като в края на м. ноември 2022 г. тя публикува **първия комплект от проекти на ESRS**⁶³.

Съгласно влязлата в сила директива CSRD, когато приема делегирани актове, ЕК взема под внимание техническите съвети на EFRAG (*т.е. драфтовете на ESRS, публикувани на официалния сайт на EFRAG*⁶⁴), при

⁵⁹ Докладът на Jean-Paul Gauzès предлага създаването на консултативен форум, чрез който EFRAG да координира с международни и национални органи за определяне на стандарти.

⁶⁰ Посочена в Регламент (ЕС) 2020/852.

⁶¹ Посочен в Регламент ЕО № 1606/2002.

⁶² Директивата се публикува на 14.12.2022 г., а проектът на първия пакет ESRS е публикуван на 22.11.2022 г.

⁶³ Едновременно с това EFRAG изготвя и публикува Анализ: Разходи – ползи на предложения набор проектостандарти: Cost-benefit analysis of the First Set of draft ESRS, <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2F05%2520EFRAGs%2520Cover%2520Letter%2520on%2520the%2520Cost-benefit%2520analysis.pdf>

⁶⁴ <https://www.efrag.org/Activities/2010051123028442/Sustainability-reporting-standards-roadmap>

условие че те са придружени от обяснение как вземат предвид инициативите и законодателството, посочени в член 1, параграф 8 от CSRD, въвеждащ член 29б в изменената счетоводна Директива 2013/34/ЕС. Тоест допълнителен документ, чрез който да се гарантира, че информацията, изисквана от конкретното законодателство на ЕС⁶⁵, ще бъде лесно идентифицирана в проекта на ESRS и техните изисквания за оповестяване.

По тази причина, към датата на публикуване на първия набор от проекти на 12 бр. ESRS, EFRAG издава самостоятелен придружаващ документ⁶⁶, в който подробно обяснява как при тяхната подготовка, всички европейски инициативи, посочени в член 29б, са взети под внимание. Наред с този обяснителен документ има още няколко допълнителни приложения, които съдържат различни таблици за съответствие и сравнения на препоръки⁶⁷. Едно от тях е много полезна сравнителна таблица за съответствие на ESRS със Стандартите за устойчивост, издадени от Фондацията на МСФО (за сега са само 2 бр.)⁶⁸.

4.2. Някои концепции и ключови специализирани понятия, въведени в ESRS

Преди да се премине към визуализация на предложената архитектура за цялостна структура на разработваните ESRS, е важно да се представят няколко **фундаментални концепции и ключови специализирани понятия**, част от които са въведени на ниво Директива CSRD, а други са разгърнати и доразвити в проекта на частта от първия набор стандарти.

Селектирани и представени са на база субективна преценка на автора, тъй като има голям брой изцяло нови или познати, но дефинирани и уточнени по различен начин понятия в контекста на отчитането на корпоративната устойчивост (*например въвеждат се три типа същественост, като понятието се различава от това, което се влага от*

⁶⁵ В т. 39 от Преамбюла на новоприетата директива (CSRD максимално подробно е изброено с кои законодателни актове на ЕС следва да са синхронизирани новите европейски стандарти, а именно: Стандартите за отчитане във връзка с устойчивостта (ESRS) следва да бъдат съгласувани с другото право на Съюза. По-специално те следва да бъдат съгласувани с изискванията за оповестяване, установени в Регламент (ЕС) 2019/2088, и да са съобразени с основните показатели и методики, определени в различните делегирани актове, приети съгласно Регламент (ЕС) 2020/852, изискванията за оповестяване, приложими за администраторите на бенчмаркове, съгласно Регламент (ЕС) 2016/1011, минималните стандарти за съставянето на бенчмаркове на ЕС за климатичен преход и за бенчмарковете на ЕС, съответстващи на Парижкото споразумение, както и с работата, извършвана от ЕБО при изпълнението на изискванията за оповестяване по стълб III от Регламент (ЕС) № 575/2013. Стандартите следва да бъдат съобразени с правото на Съюза в областта на околната среда, включително Регламент (ЕО) № 1221/2009 и Директива 2003/87/ЕО и да са съобразени с Препоръка 2013/179/ЕС на ЕК. Следва да са в съответствие и с другото относимо право на ЕС, включително Директива 2010/75/ЕС и изискванията, заложи в правото на ЕС за предприятията относно задълженията и надлежната проверка на директорите.

⁶⁶ <<https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2F19%2520Appendix%2520II%2520-%2520Final%2520CSRD%2520requirements%2520for%2520ESRS.pdf>>

⁶⁷ - Таблица А, отнасяща се до законодателството, цитирано в член 29б от CSRD;

- Таблица Б, отнасяща се до инициативи и законодателство, свързани със стандарти по компонент S: ESRS S1/S4;

- Точки от данни в съответствие със законодателството на ЕС в ESRS;

- Препоръки на TCFD и таблица за съответствие на ESRS с МСФО S (IFRS S1 versus [draft] ESRS 1 & [draft] ESRS 2 (стр. 6 – 49 стр.) и IFRS S2 [draft] versus ESRS E1 [draft] (стр. 50 – 56 стр.).

⁶⁸ Достъпно на <<https://www.efrag.org/lab6>>

гл. т. на финансовите отчети, както и редица различия и нюанси при други „познати“ понятия).

- **въпроси на устойчивостта**⁶⁹ означава фактори в областта на екологичните права, социалните права и правата на човека, както и управленските въпроси, включително факторите на устойчивост по смисъла на член 2, т. 24 от Регламент (ЕС) 2019/2088, или казано с други думи, това са трите компонента ESG+ (последното е възприето условно като G+, тъй като е с по-разширен обхват);

- **отчитане във връзка с устойчивостта**⁷⁰ означава оповестяване на информация, свързана с въпроси на устойчивостта;

- **ресурси** – източници на икономически ползи, на които предприятието разчита, за да функционира ефективно. Това включва материални и нематериални ресурси, които отговарят на счетоводната дефиниция на активи, както и други ресурси, неконтролирани от предприятието, като умения и време на хората;

- **въвеждане на нематериални активи като ключово измерение** – ключови нематериални активи са ресурси без физическа субстанция, от които основно зависи бизнес моделът на предприятието и които са източник на създаване на стойност за предприятието⁷¹ Нематериалните активи се разглеждат преди всичко като съществени фактори за дългосрочното устойчиво развитие на компаниите, като при стандартите ESRS понятието за нематериални активи има по-разширен обхват в сравнение с това по МСС/МСФО, като се доближава до разбирането за неосезаеми активи. В този смисъл те трябва да се разглеждат като компоненти на вътрешна устойчивост, доколкото генерирането на нематериални активи има пряка и непряка връзка с бъдещите финансови резултати. (Например ресурсите, предназначени за финансиране на обучение, насърчават придобиването на желаното ниво на компетентност и отчитането на човешкия капитал⁷² ще позволи да се установи връзката между разходите за обучение и създаването на стойност за предприятието). Възприема се принципът, че основните оповестявания по линия на ESG и на нематериални активи следва да са взаимно допълващи се и неотделими;

- **концепция за двойната същественост**⁷³ – тя обхваща рисковете за предприятието и въздействието на предприятието, които представляват две отделни перспективи на същественост. Концепцията за двойна същественост включва две перспективи:

- първата е свързана с въпроси, които отразяват действителни или

⁶⁹ Официално въведено понятие с нова т. 17 към чл. 2 от CSRD, оригиналният термин е sustainability matters.

⁷⁰ Официално въведено понятие с нова т. 18 към чл. 2 от CSRD.

⁷¹ Вж. чл. 5, нова т. 19 от CSRD.

⁷² Изведено е, че понятието „капитал“ трябва да се разбира и разглежда от по-широка гледна точка, а не само от финансова гледна точка.

⁷³ Това е заложено в т. 29, 37 и 39 още в Преамбюла на новата директива, както и след това доразвито в т. 47 от ESRS 1.

потенциални значими въздействия върху хората и околната среда, свързани със собствените операции на отчитащото се предприятие и неговата верига за стойност нагоре и надолу по веригата (наричана „същественост на въздействието“);

- втората обхваща всички рискове и възможности за устойчивост, които могат да повлияят положително или отрицателно на развитието и представянето на отчитащото се предприятие (в краткосрочен, средносрочен или дългосрочен план) и следователно създават или подкопават нейната корпоративна стойност.

Двойната същественост е обединението (изразено математически събирането на две групи, а не пресичане) на съществеността на въздействието и финансовата същественост. Според критериите за двойна същественост дадена информация за устойчивост е съществена от гледна точка на наличие на съществено въздействие или същественост от финансова гледна точка, или от двете гледни точки. Това означава, че с новата отчетна рамка предприятията се задължават да изследват, отразяват и оповестяват двупосочната връзка и взаимно влияние между тях и околната среда (както по линия на рисковете, така и възможностите за техния бизнес модел и дейност).

- **същественост на въздействието** – информацията е съществена от гледна точка на въздействието, ако предприятието е свързано с действително или потенциално значително въздействие върху хората или околната среда в краткосрочен, средносрочен или дългосрочен план. Това включва въздействия, пряко причинени или допринесени от предприятие, и въздействия, които са пряко свързани с предприятието нагоре и надолу по веригата на стойността;

- **концепция за финансова същественост**⁷⁴ – разбирането и дефинирането на финансовата същественост в контекста на отчитането на устойчивостта е различно от концепцията за същественост, използвана в процеса на определяне на информацията, която трябва да бъде включена във финансовите отчети на предприятието. За целите на изготвянето на отчети за устойчивост въпросът за устойчивост е съществен от финансова перспектива, ако предизвиква финансов ефект върху предприятията, т.е. генерира рискове или възможности, които влияят или има вероятност да повлияят на бъдещите парични потоци и следователно на стойността на предприятието в краткосрочен, средносрочен или дългосрочен план, но то не е уловено или все още не е напълно уловено във финансовите отчети към датата на отчета. Въпрос на устойчивост, който е финансово съществен, може да се отнася до рискове и възможности, произтичащи от минали събития или бъдещи събития и може да има ефекти върху бъдещи парични потоци във връзка (i) с активи и пасиви, които вече са признати във финансовите отчети или които могат да бъдат признати в резултат на бъдещи събития, или (ii) на фактори на предприятието за създаване на стойност, които не отговарят на счетоводната дефиниция на активи (пасиви) и/или свързаните с тях

⁷⁴ Вж по-подробно т. 51, 52 и следв. от ESRS 1.

критерии за признаване, но допринасят за създаването/поддържането на стойността на предприятието;

- **верига на стойността** – обхваща всички дейности и включва всички субекти, с които отчитащото се предприятие има преки или косвени бизнес отношения и които или доставят продукти/услуги, допринасящи за собствените продукти/услуги, или получават продукти или услуги от отчитащото се предприятие. Веригата на стойността включва пълния набор от дейности нагоре и надолу по веригата на отчитащото се предприятие, които обхващат пълния жизнен цикъл на продукт или услуга от неговата концепция до крайната му употреба. Следователно, съгласно стандартите ESRS, е необходимо да се разглежда и определя всяка географска или друга контекстуална информация, подлежаща на оповестяване от предприятията, от която да стане ясно какви са техните основни въздействия, както и какви са основните рискове за предприятията, произтичащи от въпросите на устойчивостта. Веригата на стойността включва веригата за доставки.

- **верига на доставки** – обхват от дейности, извършвани от предприятието нагоре по веригата, свързани с предоставяне на продукти или услуги, които се използват при разработването на собствените продукти или услуги на предприятието. Обхватът на веригата за доставки на дадено предприятие може да се простира до множество нива на доставки, напр. доставчици на компоненти и доставчици на суровини, използвани за производството на тези компоненти.

4.3. Архитектура на разработваните стандарти в единна бъдеща структура

Към края на 2022 г. е изцяло готов и преминал през редица публични обсъждания т.нар. **първи комплект**, състоящ се от 12 бр. проектостандарти ESRS (плюс още няколко броя все още на по-ранна фаза⁷⁵). Те са разпределени в определена логика съгласно заложената цялостна архитектура.

След окончателното му приемане от ЕК този **първи комплект** ще се прилага поетапно – от голяма част от големите предприятия – за отчети, публикувани през 2025 г. (*т.е. най-общо за ГФО – 2024 г.*), а за останалите големи предприятия – за отчети, публикувани през 2026 г.⁷⁶

В най-близко бъдеще (до 2024/2025 г.) той ще бъде последван от издаването на няколко други комплекти ESRS: специфични стандарти за всички предприятия (по сектори), както и за МСП, и предприятия извън ЕС с дъщерни дружества или клонове в ЕС (с показатели над определени прагове).

В контекста на изведените по-значими понятия и концепции по-горе

⁷⁵ В Приложение към студията е дадено таблично представяне и разпределение, като тези, които са на по-ранна фаза, са с по-блед цвят и наклонен шрифт.

⁷⁶ В чл. 5 от CSRD са изчерпателно посочени вариантите за сроковете, в които ESRS следва да се прилагат от различните групи предприятия.

EFRAG предлага разработваните стандарти да бъдат с целева архитектура, базирана на три пласта (равнища) на отчитане, три области на отчитане и три теми за оповестяване, както е визуализирано на фиг. № 1.

Фиг. № 1 Целева архитектура на Стандартите за отчитане във връзка с корпоративната устойчивост в ЕС

Източник: базирано и допълнено по доклад на EFRAG, 2021⁷⁷

Пояснение към лявата част на фигура 1:

Целевата архитектура е базирана на т.нар. „каскаден подход“ при разработването и внедряването на стандарти, базиран на последователни равнища (пластовете). Дефинирани са следните три равнища на отчитане и оповестяване по отношение на устойчивостта:

- оповестявания на информация, независещи от индустриалния сектор (секторно-неутрални, т.е. оповестявания, които всички компании трябва да направят независимо от техния сектор);
- оповестявания, специфични за сектора (т.е. оповестявания, които отразяват конкретните рискове и въздействия на дадена индустрия);
- оповестявания, специфични за конкретното предприятие (т.е. оповестявания, които една компания може да направи относно въпроси, свързани с нейните конкретни обстоятелства).

По отношение на трите пласта (равнища) на отчитане в доклада на

⁷⁷ Proposals for a relevant and dynamic EU sustainability reporting standardsetting, EFRAG, Final Report, February, 2021, p. 106, https://finance.ec.europa.eu/system/files/2021-03/210308-report-efrag-sustainability-reporting-standard-setting_en.pdf

EFRAG са изложени определени съображения, обобщени по-долу.

Цялостната сравнимост е възможна само когато стандартите предписват общи задължителни изисквания за *всички* отчитащи се предприятия. Същевременно това може да се превърне в твърде голяма тежест за отчитащите се предприятия и може да доведе до загуба на релевантност, тъй като не всички от тях имат еднакъв риск за устойчивост и профил на въздействие. По тази причина този първи пласт от стандарти е предвидено да обхваща и дефинира оповестявания, които са необходими, за да се позволи съпоставимост между *различните сектори на икономиката*, в които функционират предприятията.

На следващото равнище са предвидени стандарти, изискващи допълнителни оповестявания, **пригодени за даден икономически сектор**, въз основа на неговия специфичен отпечатък върху устойчивостта и характерните предизвикателства пред този сектор. Този пласт от оповестявания цели да допълва първия и да позволява съпоставимост на информацията в рамките на конкретния сектор.

Всяко отчитащо се предприятие е индивидуална комбинация от фактори за създаване на стойност, със специфични рискове и възможности, както и въздействия. Поради това задължителните секторно-неутрални и секторно-специфични оповестявания може да не бъдат напълно адаптирани за отразяване на уникалния отпечатък и преход към устойчивостта на различните предприятия. Следователно е необходимо всяко отчитащо се предприятие да „притежава“ свой процес на оценка на *двойната същественост* извън стандартизираната задължителна част и да предостави допълнителна информация, която най-подходящо описва неговата индивидуална ситуация.

Пояснение към дясната част на фигура 1:

По отношение на трите отчетни области се изхожда от разбирането, че ESRS трябва да отразяват процесите по вземането на решения и други свързани процеси в отчитащото се предприятие по структуриран начин. Предложен е подход на отчитане и оповестяване, което да бъде разпределено по **три** ключови измерения, описващи ръководството и управлението на предприятието по начин, който в максимална степен е съобразен с вече заложените в проектите на международните стандарти за устойчивост (МСФО S, вж. по-нататък за тях):

- ✓ **Стратегия** – оповестяванията в тази посока да разкриват аспекти на стратегията за устойчивост, бизнес модел и процеса на оценка на *двойната същественост* в предприятието, както и конкретни управленски отговорности, процеси и процедури за отчетност, въведени за наблюдение и справяне с въпросите на устойчивостта.
- ✓ **Прилагане/Изпълнение** – оповестяванията в тази посока да обхващат как отчитащото се предприятие изпълнява своята стратегия на практика чрез конкретни корпоративни политики, цели, планове за действие и конкретни ресурси.
- ✓ **Измерване на представянето (Performance measurement)** – оповестяванията в тази посока да поясняват как отчитащото се предприятие изпълнява своите задължения по отделните политики

и цели, в сравнителен аспект (*при това установени с подходящи показатели и мерни единици*) – предходни резултати (ретроспективна информация) и очаквани перспективи (прогнозна информация).

По отношение на трите теми за оповестяване на устойчивото поведение и представяне на предприятието в ESRS е предвидено да се определя каква информация е необходимо да бъде оповестявана по отношение на всяка тема по *трите фактори за устойчивост* (ESG), посочена в членове 19а и 29а от Директивата CSRD.

ESG класификацията е възприета като **най-практичен подход** както за потребителите, така и за отчитащите се, тъй като той предлага логично разграничение между трите ключови фактора (двигателя) на устойчивостта. Защитава се тезата, че този подход осигурява цялостно покритие на всички теми за устойчивост, които логически да се обхванат от три тематични стандарта, а именно:

- *категорията Околна среда (E)*, която включва **стандарт с инициал E**, определящи как да се измерва и оповестява взаимодействието с всички фактори на околната среда (изменение на климата, водни и морски ресурси, биоразнообразие и екосистеми, кръгова икономика, замърсявания);
- *социалната категория (S)*, която включва **стандарт с инициал S**, определящи как да се измерва и оповестява взаимодействието с всички човешки фактори, засягащи/засегнати от отчитащото се предприятие (нает персонал, работници във веригата на стойността, засегнати общности, потребители/крайни потребители);
- *категорията Ръководство/Управление+ (G+)* се разглежда като по-широка в сравнение с традиционното разбиране. Тя включва **стандарт с инициал G**, посветени на разнообразен спектър въпроси, свързани с отчитащото се предприятие (бизнес и етика, управление на качеството на взаимоотношенията със заинтересованите страни, организация, иновации и управление на репутация и марка и др.).

От заложената целева архитектура към този момент са запълнени някои градивни елементи – базово първо равнище, което изпълнява ролята на своеобразна концептуална рамка, както и част от тематичните стандарти по трите фактора за устойчивост ESG (*представено е като разработено Приложение на края на студията в табличен вид за по-добра визуализация*).

Политиката, заложена в CSRD и другите законодателни актове на ЕС в тази област, цели минимизиране на смущенията за предприятията, които вече оповестяват информация за устойчивостта. По тази причина стремежът е европейските стандарти ESRS да бъдат в максимално възможна степен съобразени със съществуващите стандарти и рамки за отчитане във връзка с устойчивостта⁷⁸, като същевременно се преследват

⁷⁸ Сред тези действащи стандарти и рамки са Global Reporting Initiative (Глобалната инициатива за отчитане), Съветът за стандарти за отчитане на устойчивото развитие, Съветът за международно интегрирано отчитане, Съветът по международни счетоводни стандарти, Работната група за

заложените изисквания на новата директива CSRD.

В този смисъл очакванията, които се възлагат на стандартите ESRS, са натоварени с високи амбиции, отговорност и предизвикателства.

4.4. Взаимодействие и конвергентност между проектите на МСФО S1 и МСФО S2 с проектите на европейските ESRS

Логически следва, че особено внимание е необходимо да се обърне на паралелния процес, който върви по инициатива на попечителите на фондацията за МСФО като световен лидер в областта на корпоративната финансова отчетност.

През м. ноември 2021 г. чрез Съвета по МСС те обявяват създаването на нов съвет за установяване на стандарти – Съвет за международни стандарти за устойчивост (ISSB⁷⁹), за да се включат активно в посрещането на търсенето на глобално решение за отчетна стандартизация в тази област.

От 1 август 2022 г. Фондацията за отчетане на стойността (Value Reporting Foundation), която е създател на *стандартите SASB*⁸⁰, се консолидира във Фондацията за МСФО, като се учредява *първият Съвет за международни стандарти за устойчивост (ISSB)*⁸¹. Следователно комплектът от разработените стандарти за различните конкретни индустрии на SASB вече е под надзора на ISSB, като ISSB възнамерява да се основава на тях, но да ги развива и подобрява до приемането им като нови.

При публикуването на проекта на Стандартите за оповестяване на устойчивост по МСФО (накратко изписвани с абревиатурата *IFRS S*⁸²) ISSB определя пътна карта за вече съществуващите отраслови стандарти SASB. Намерението е те да помогнат на компаниите, принадлежащи към различните индустрии, да идентифицират своите рискове и възможности за устойчивост заедно с показатели, които да използват в своите оповестявания, за да отговорят на непосредствените нужди на инвеститорите.

Същевременно с това те полагат основите за приемане на нови Стандарти, в които да се вгради базираният на конкретните индустрии подход (*сравнително успешно използван от SASB*), съответно под попечителството на фондацията за МСФО, които през следващите години да бъдат наложени като глобална база за отчетане и оповестяване на корпоративната устойчивост.

В края на 2022 г. ISSB отново посочва, че се изискват специфични за

оповестяване на финансова информация във връзка с климата, Съветът по стандарти за оповестяване на информацията относно климата и CDP, известен преди с името „Проект за оповестяване на въглеродна информация“.

⁷⁹ International Sustainability Standards Board (ISSB).

⁸⁰ Sustainability Accounting Standards Board – Съветът за стандарти за отчетане на устойчивост (SASB) е основан през 2011 г. като независима организация с нестопанска цел, създаваща специфични за индустрията стандарти, които помагат на компаниите да оповестяват финансово съществена и полезна информация за устойчивост на инвеститорите.

⁸¹ <https://www.sasb.org/about/>

⁸² На български език вероятно следва да бъде *МСФО У* и съответния номер, тъй като инициалът S произлиза от сърцевината на стандартите, а именно Sustainability т.е. устойчивост от гл.т. на устойчивото поведение на компаниите.

индустрията оповестявания и при липсата на конкретни стандарти за оповестяване на устойчивост по МСФО компаниите следва да вземат предвид стандартите на SASB, за да идентифицират свързаните с устойчивостта рискове, възможности и подходящи показатели. ISSB препотвърждава, че ще работи в посока подобряване на международната приложимост на SASB, предадени от VRF и тяхното доразвиване.

ISSB изрично подчертава, че не просто запазва стандартите SASB, а е в процес на тяхното актуализиране и усъвършенстване, за да осигури солидна основа за приемане и прилагане на нови Стандарти за оповестяване на устойчивост по МСФО⁸³. В тази връзка посочва, че след периода на обществената консултация има достатъчно информативна обратна връзка, че базираните на индустрията теми и показатели, възприети от стандартите SASB, *се нуждаят от допълнително разясняване и време за подобрения, за да бъдат приложени в световен мащаб*.

Текущата фаза на развитие и напредък към настоящия момент в синтезиран вид е представена по-долу.

През м. март 2022 г. ISSB стартира консултации относно своите първи **два предложени стандарта** (накратко изписвани с абревиатурата *IFRS S⁸⁴* – един за климата и един за общо оповестяване на информация, свързана с устойчивостта)⁸⁵. Идеята е тези два предложени стандарта, в техния окончателен завършен вид, да формират *глобална база* от оповестявания, свързани с устойчивостта, предназначени да отговорят на информационните нужди на инвеститорите при оценката на стойността на предприятията.

През м. юли 2022 г. приключва периодът на 4-месечната консултация и получената обратна връзка относно проекта на първият стандарт **IFRS S1** (*МСФО S1*) *Общи изисквания за оповестяване на финансова информация, свързана с устойчивостта* (накратко проект S1). Той предлага общи изисквания към предприятията да оповестяват *финансова информация* относно своите значителни рискове и възможности, свързани с устойчивостта.

Към края на 2022 г. ISSB продължава процеса на преразглеждане на получените предложения и искания от лидерите на Г-20, Международната организация на комисиите по ценни книжа (IOSCO) и други относно рисковете и възможностите, свързани с устойчивостта, с цел подобряване на постановките на стандарта (такава каквато е процедурата и при традиционните МСФО). На тази основа през м. декември 2022 г. ISSB решава да изясни по-добре целта на проекта МСФО S1, а именно, че чрез оповестяваната информация по него се цели да се обяснят няколко ключови логически взаимовръзки, както следва⁸⁶:

- как стойността, която дадено предприятие създава, запазва или

⁸³ <https://www.sasb.org/blog/future-of-the-sasb-standards-what-you-need-to-know-for-2023-reporting/>

⁸⁴ На български език вероятно следва да бъде *МСФО У* и съответния номер, тъй като инициалът S произлиза от сърцевината на стандартите, а именно Sustainability, т.е. устойчивост.

⁸⁵ <https://www.ifrs.org/projects/work-plan/general-sustainability-related-disclosures/#about>

⁸⁶ <https://www.ifrs.org/projects/work-plan/general-sustainability-related-disclosures/#current-stage>

намалява за себе си и за своите инвеститори и кредитори, е неразривно свързана със стойността, която предприятието създава за други заинтересовани страни, обществото и природната среда;

- как дадено предприятие използва своите ресурси и взаимоотношения, за да създаде стойност за себе си и за своите инвеститори и кредитори;
- как зависимостта на предприятието от неговите ресурси и взаимоотношения и отрицателните или положителните ефекти на предприятието върху неговите ресурси и взаимоотношения могат да доведат до рискове и възможности, свързани с устойчивостта за предприятието; и
- как рисковете и възможностите, свързани с устойчивостта, могат да повлияят на представянето, перспективите, бизнес модела, стратегията и стойността, която предприятието създава за себе си и за своите инвеститори и кредитори в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план.

Проектът на втория стандарт **IFRS S2 (МСФО S2) Оповестявания, свързани с климата** преминава през същите етапи на обсъждане и преразглеждане на получените обратни връзки и предложения за подобряване, основавани на препоръките на Работната група за финансово оповестяване, свързано с климата (TCFD), и на изискванията за оповестяване, извлечени от разработените през последните 2-3 години отраслови стандарти на SASB.

В този глобален контекст при приемането на новата европейска директива CSRD се цели да се избегне ненужна регулаторна фрагментация и последващите отрицателни последици за предприятията, които извършват дейност по целия свят. Възприема се виждането, че стандартите на ЕС относно корпоративната устойчивост (ESRS) следва да допринасят за процеса на сближаване на стандартите за отчитане в областта на устойчивостта на международно равнище, като подкрепят работата на **Съвета за международни стандарти за отчитане във връзка с устойчивостта (ISSB), разработени под егидата на Фондацията за МСФО (доколкото съдържанието на тези стандарти е в съответствие с нормативната уредба на ЕС и с целите на Зеления пакт)**. Нещо повече, стандартите ESRS следва да минимизират риска от непоследователни изисквания за отчитане за тези предприятия **чрез интегриране на съдържанието на глобалните стандарти**⁸⁷, които към настоящия момент също са в процес на разработване от ISSB.

След съответен аналитичен преглед на публикуваните проекти към края на 2022 г. на двата официални сайта⁸⁸, както и на основата на докладваните данни в едно от приложенията към доклад на EFRAG до ЕК за предложенията за създаване и въвеждане на европейски стандарти за

⁸⁷ Вж. т. 43 от Преамбюла на CSRD.

⁸⁸<https://www.efrag.org/Activities/2105191406363055/Sustainability-reporting-standards-interim-draft?AspxAutoDetectCookieSupport=1> и съответно <https://www.ifrs.org/news-and-events/news/2022/03/issb-communicates-plans-to-build-on-sasbs-industry-based-standards/>

отчитане във връзка с устойчивостта⁸⁹, на настоящия етап (и двете отчетни бази все още са „драфт“, т.е. проекти) може да се изведат определени **взаимовръзки, прилики и някои различия**.

Синтезиран сравнителен преглед между проектите на МСФО S1 и МСФО S2 с проектите на ERSR 1, ERSR 2 и ERSR E1

- Структурата на ERSR е съобразена, така че да отразява и покрива тази на МСФО S⁹⁰, която вместо в три е разпределена в следните четири основни области⁹¹):

- Управление (Ръководство);
- Стратегия;
- Управление на въздействието/на рисковете и възможностите (т.е. съответства на Изпълнение/Представяне при ERSR)
- Метрики и цели (Мерни единици/Показатели за измерване постигането на целите)

- Съдържанието на трите проекта европейски стандарти: базовите ERSR 1, ERSR 2 и първият от тези по трите отчетни области ERSR E1, във възможно най-голяма степен е изградено в максимално съответствие с това на МСФО S1 и МСФО S2;

- Успешно е постигнато съответствие между оповестяванията, изисквани съгласно ERSR, и оповестяванията, изисквани от МСФО S1 и S2 (всички оповестявания по МСФО S1 са обхванати от ERSR 2, а принципите в МСФО S1 са включени в ERSR 1; съответно оповестяванията по МСФО S2 са обхванати от ERSR E1, ERSR 1 и ERSR 2);

- при съпоставяне на изискванията за оповестяване на МСФО S1 и неговото съответствие, разпределено в постановките на двата ERSR 1/ERSR 2, се установява, че в съдържанието на ERSR 1 и ERSR 2 е максимално интегрирано съдържанието на МСФО S1.

- ERSR възприема принципа на **двойна същественост**, докато стандартите за оповестяване на устойчивост на МСФО са предназначени да отговорят на нуждите на инвеститорите и по този начин са по-близо само до концепцията за **финансова същественост** (също използвана в ERSR);

- В този смисъл **въздействията на предприятията върху околната среда и обществото** са обхванати в МСФО S **само индиректно** (т.е. до степента, в която са от значение за вземането на решения от инвеститорите), докато те заемат равностойно ключово направление за

⁸⁹ Подробни таблици за съгласуване на ERSR 1 и 2 с МСФО S1 и на ERSR E1 с МСФО S2, изготвени от EFRAG, са представени в Приложение V към публикувания първи набор от ERSR, достъпно на: <<https://www.efrag.org/lab6>>

⁹⁰ По препоръките на Работната група за финансови оповестявания, свързани с климата – Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD).

⁹¹ Governance-Strategy-Impact (risk/opportunity management) – Metrics and Targets – на практика те са същите, като обхватът на област Стратегия от ERSR, при МСФО S е диференциран в две самостоятелни.

оповестяване в ESRS.

- Перспективата на **финансовата същественост** при оценката на съществеността по ESRS е предназначена да бъде приведена в съответствие с фокуса върху съществеността при МСФО S от гледна точка на инвеститорите. По-специално оценката на двойна същественост в ESRS е предназначена да включва оценката за същественост от гл.т. на инвеститорите по МСФО S и основните потребители на финансовите отчети с общо предназначение могат да бъдат идентифицирани като категория на заинтересованите страни в ESRS 1. И двата комплекта стандарти (ESRS и МСФО S) изискват информацията да се предоставя само когато е съществена за инвеститорите (т.е. когато е разумно сигурно дали е скрита, пропусната или погрешно отчетена, за да повлияе на техните решения);
- Концепцията за **свързана информация** и понятието **верига на стойността** са приведени в съответствие и са идентични в двете отчетни бази.
- При дефинирането на времеви хоризонти в ESRS е въведена гъвкавост, за да има по-добра оперативна съвместимост с МСФО S1.
- За да отговаря на новата CSRD, на регламентите на ЕС и амбициите на Зелената сделка, в ESRS са включени и допълнителни изисквания от данни.
- Качествените характеристики на информацията, като основен елемент на отчетността, са напълно хармонизирани.

И двата пилотни международни стандарта за устойчивост (проект МСФО S1 и проект МСФО S2) продължават да бъдат обсъждани и са в процес на прецизиране.⁹²

Например по отношение на *проект* МСФО S1 в процес на обсъждане е изборът на конкретни показатели, които да служат като мерни единици, т.е. за измерване на съответното взаимодействие на предприятието с околната среда, също така подходите за оповестяване на оценки, преценки, предположения и други. По отношение на *проект* МСФО S2 предстои да се обсъждат унифицирани подходи за оповестяване на емисиите парникови газове – Обхват (Score) 1 и 2.

Публично огласено е, че ISSB планира да издаде окончателното съдържание на МСФО S1 и МСФО S2 през 2023 г., като се ангажира да подкрепи прилагането им за предприятия от всякакъв размер и пазари с различен етап на развитие (*датата на влизане в сила на стандартите предстои да бъде решена*).

На тази основа EFRAG има намерение да разработи по-подробна пътна карта и времеви график, след като базовите стандарти за устойчивост (МСФО S1 и S2) бъдат финализирани. Това би позволило на инвеститорите и другите потребители в оповестяванията по ESRS да идентифицират

⁹² Първата среща за 2023 година е насрочена в края на месец януари, на която предстои да бъдат дискутирани съществени въпроси. Между 17.01 – 19.01 във Франкфурт:
<https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/meetings/2023/january/issb/january-23-issb-agenda.pdf>

специфичните изисквания, които съответстват на оповестяванията, изисквани от МСФО S1 и S2.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ (РЕЗУЛТАТИ ОТ НАПРАВЕНИЯ ОБЗОР)

На основата на направения задълбочен аналитичен преглед на цялостната рамка в ЕС за устойчиво финансиране, респ. отчитане по тази ос, в посока изпълнение на високите цели на Зелената сделка, се установява, че е направена значителна стъпка в посока регулация, при която информацията за устойчивостта постепенно, но необратимо, **ще придобие статут, съпоставим със статута на финансовата информация.**

Отчитането във връзка с устойчивостта **придобива роля на глобален мощен инструментариум**, чрез който предприятията да управляват собствените си рискове и възможности, като същевременно с това, то може да осигури основа за пълноценна комуникация между предприятията и съответните заинтересовани страни.

Успешно разработеното и **внедрено стандартизиране на тази отчетност** и съответните изисквания, критерии и метрики за оповестявания в европейски и световен мащаб **е все по-близо до реални резултати**, чрез които предоставянето на адекватна и достоверна информация отговаря на сложни въпроси, засягащи глобалното общество.

На практика 2023 година, както за ЕС по линия на ESRS, така и за тези компании, които ще възприемат МСФО S, е годината за подготовка за бъдещото прилагане на стандартите за оповестяване на устойчивост най-вече за предприятията и техните съставители на отчетите за устойчивост, но също така и за конкретните заинтересовани страни (особено инвеститори). Процесът на подготовка обхваща следните две стъпки:

- оценка на вътрешните системи и процеси за събиране, обобщаване и валидиране на информация, свързана с устойчивостта, в отчитащото се предприятие и неговата верига на стойността;
- идентифициране и оценка на свързаните с устойчивостта рискове и възможности, които засягат бизнес модела, вкл. регулации, предмета на дейност и други конкретни аспекти от обкръжаващата среда на отчитащото се предприятие, както и конкретните показатели за оповестяване на съществена информация.

В краткосрочен план идентифицираните практически предизвикателства не са лесно преодолими. Те зависят от създаването и надграждането на **нови фундаментални теоретични познания** в контекста на вече натрупания опит и задълбочаващите се партньорства между различни международни институции, ангажирани с проблеми на устойчивото развитие и отчитане на корпоративната устойчивост.

Сближаването на стандартите, уреждащи отчитането на корпоративната устойчивост в световен мащаб, е от съществено значение за избягване раздробяване на пазарите и създаване на възможност за трансгранични инвестиции, за да се спомогне за постигането на глобалните цели в областта на околната среда и обществото.

С цялостната регулаторна и отчетна рамка в контекста на подкрепата на целите на Европейския зелен пакт на съюзно равнище се цели:

- въвеждане на единни писани правила в лицето на комплект от Стандарти за отчитане на корпоративната устойчивост и постигане на съпоставимост на информацията на цялостно съюзно равнище в ЕС;
- изискванията за отчитане на устойчивост да обхванат по-голям брой предприятия, в т. ч. голяма част от МСП;
- постигане на съразмерност при отчитането на екологични, социални и управленски показатели, предвид приемането на допълнителни насоки за оповестяване на информация, свързана с трите аспекта на ESG и изравняване на фокуса върху екологичното развитие с това за социалното въздействие на бизнеса (човешките права да не бъдат negliжирани за сметка на екополитика, както позволяваше досега NFRD);
- задължените компании в обозрими срокове да възприемат подходящи практики, адаптирани към техния бизнес модел, да изградят системи за събиране на данни и да оповестяват напредъка си в тази област, тъй като тази информация ще бъде важна за целта по пренасочване на капиталовите ресурси и финансиране на прехода към неутрална по отношение на климата икономика.

Когато бъдат финализирани и официално публикувани в окончателния си вид и съдържание (на определен етап) както от изследователска, така и от практико-приложна гледна точка, би било интересно да се направи по-обширен и задълбочен сравнителен анализ на двата бъдещи пакета от стандарти за отчитане на устойчивостта (*ESRS на ЕК и МСФО S на новия Борд ISSB, чиито амбиции са за аналогична роля на Съвета по МСС като своеобразен хегемон в областта на стандартизирането във финансовата отчетност*).

ЕС от своя страна също е с амбицията да има водеща роля в укрепването на световното сътрудничество в областта на отчитането на корпоративната устойчивост чрез Международната платформа за финансиране за устойчиво развитие и друг инструментариум.

В контекста на представената проблематика в хронологичен порядък бяха изпълнени поставените задачи, допринасящи в своята цялост за изпълнение на заложената цел. Беше направен актуален обзор върху развитието на процесите по стандартизация в областта на отчитането и оповестяването на информацията, свързана с корпоративната устойчивост, както и постепенното извеждане на нейната все по-равностойна роля с тази на финансово-счетоводната информация при съблюдаването на основни регулации от екологичната политика на ЕС.

Необходимо е изминаване на няколко годишен период, за да се даде оценка дали и доколко заложените функции на цялостната рамка за отчетност по отношение на корпоративната устойчивост се изпълняват. Това със сигурност би било предмет на редица следващи изследователски разработки в международен мащаб.

Приложение:

**Структурирано разпределение на Първи комплект
проектостандарти ESRS – официално възприета номерация и
наименование**

*(12 броя плюс още 3 проекта на по-ранна фаза в бледосив цвят и
наклонен шрифт)*

Универсални стандарти (секторно-неутрални): (т.нар. комплект 1)			Отраслови стандарти (т.нар. комплект 2) <i>(не са публикувани във вид на изготвен проект)</i>	Стандарти за МСП
ESRS 1 Общи принципи <i>(ESRS 1 General requirements)</i>			Все още на по-ранна фаза, в процес на многоетапно обсъждане по сектори, свързани с: - Селско стопанство и земеделие; - Нефт и газ; - Минно дело и въгледобив; - Автомобилен транспорт; - Моторни превозни средства; - Храни и напитки; - Производство на енергия и комунални услуги; - Текстил, аксесоари, обувки, бижута	Все още нямат готовност и публикувани проекти
ESRS 2 Общи оповестявания <i>(ESRS 2 General disclosures)</i>				
ESRS 3 Ръководство и организация <i>(ESRS 3 Governance and organisation)</i>				
ESRS 4 Съществени въздействия, рискове и възможности, свързани с устойчивостта <i>(ESRS 4 Sustainability material impacts, risks and opportunities)</i>				
Тематични стандарти (Оповестяване по фактори за устойчивост)				
Environment	Social	Governance ⁺		
ESRS E1 Изменение на климата	ESRS S1 Собствена работна сила	ESRS G1 Бизнес поведение		
ESRS E2 Замърсяване	ESRS S2 Работници във веригата на стойността	<i>ESRS G2 Ръководство, управление на риска и вътрешен контрол</i>		
ESRS E3 Водни и морски ресурси	ESRS S3 Засегнати общности			
ESRS E4 Биоразнообразие и екосистеми	ESRS S4 Потребители и крайни ползватели			
ESRS E5 Използване на ресурси и кръгова икономика				

*Източник: Разработено от автора на база наличната информация,
публикувана на сайта на EFRAG*

Библиографска справка:

1. Башикаров, К. и Р. Ковачев. Оповестяване на ключови показатели за резултатите от дейността на кредитните институции в контекста на Европейската зелена сделка, ел. списание ИДЕС, бр. 1/2022.
2. Директива (ЕС) 2022/2464 на Европейския парламент и на Съвета от 14 декември 2022 година за изменение на Регламент (ЕС) № 537/2014, Директива 2004/109/ЕО, Директива 2006/43/ЕО и Директива 2013/34/ЕС по отношение на отчитането на предприятията във връзка с устойчивостта, Страсбург, OJ L 322/80, 16.12.2022, p. 15 – 80, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L2464>.
3. Европейски зелен пакт, Съобщение на ЕК, COM (2019) 640 final, <https://eur-lex.europa.eu/>
4. Йосифова, Д. (2022) Новата комплексна рамка на ЕС при отчитане на ESG и корпоративната устойчивост след 2023 година, III-та Научна конференция с международно участие „Устойчиво развитие на транспортните системи '22”, ВТУ „Т. Каблешков, м. юли 2022.
5. Лютакова, А. Нефинансовата декларация в закона за счетоводството – изгубени в превода, сп. ИДЕС, бр. 3/2016.
6. Официален сайт на SASB: <https://www.sasb.org>
7. Официален сайт на ISSB <https://www.ifrs.org/groups/international-sustainability-standards-board/>
8. Регламент (ЕС) 2019/2088 на Европейския парламент и на Съвета от 27 ноември 2019 г. относно оповестяването на информация във връзка с устойчивостта в сектора на финансовите услуги, OJ, L 317/1 от 09.12.2019.
9. Регламент (ЕС) 2019/2089 на Европейския парламент и на Съвета от 27 ноември 2019 година за изменение на Регламент (ЕС) 2016/1011 по отношение на бенчмарковете на ЕС за климатичен преход, бенчмарковете на ЕС, съответстващи на Парижкото споразумение, и свързаното с устойчивостта оповестяване на информация за бенчмаркове.
10. Регламент за изпълнение (ЕС) 2022/2453 от 30 ноември 2022 година за изменение на техническите стандарти за изпълнение, определени в Регламент за изпълнение (ЕС) 2021/637 по отношение на оповестяването на екологичните, социалните и управленските рискове, OJ L 324/1 от 19.12.2022.
11. Arons, S., K. Matussek & N. (2022) “Deutsche Bank, DWS Raided Over Allegations of Greenwashing“ online: ><https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-05-31/deutsche-bank-s-dws-unit-raided-amid-allegations-of-greenwashing>.
12. Assessment report interconnection between financial and non-financial information, February 2021 (Appendix 4.4: Stream A4), EFRAG, 22

- November, 2022,
https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fweb-publishing%2FSiteAssets%2FEFRAG%2520PTF-NFRS_A4_FINAL.pdf
13. *Communication from the Commission – Guidelines on non-financial reporting (methodology for reporting non-financial information)*, C/2017/4234.
 14. *Communication from the Commission – Guidelines on non-financial reporting: Supplement on reporting climate-related information*, C/2019/4490.
 15. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions EU Taxonomy, Corporate Sustainability Reporting, Sustainability Preferences and Fiduciary Duties: Directing finance towards the European Green Deal*, COM/2021/188 final.
 16. *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Action plan: Financing Sustainable Growth*.
 17. *First Set of draft ESRS, EFRAG*,
<https://www.efrag.org/Activities/2105191406363055/Sustainability-reporting-standards-interim-draft#>
 18. *Fonseca A. (2010) Barriers to Strengthening the Global Reporting Initiative Framework: Exploring the Perceptions of Consultants, Practitioners, and Researchers*, CSIN Conference: Accountability Through Measurement, Toronto, 2010, online: http://www.csin-rcid.ca/downloads/csin_conf_alberto_fonseca.pdf
 19. *Moneva José, P. Archel, C. Correa. GRI and the camouflaging of corporate unsustainability*, *Accounting Forum*, Volume 30, Issue 2, 2006, Pages 121 – 137, ISSN 0155 – 9982, online: <https://doi.org/10.1016/j.accfor.2006.02.001>.
 20. *Online Etymological Dictionary* <<https://www.etymonline.com/>>
 21. *Proposals for a relevant and dynamic EU sustainability reporting standard setting*, EFRAG, Final Report, February, 2021, https://finance.ec.europa.eu/system/files/2021-03/210308-report-efrag-sustainability-reporting-standard-setting_en.pdf
 22. *Yosifova, D., M. Petrova – Kirova. The New EU Corporate Sustainability Reporting Framework in the context of GRI Standards*, 89th International Scientific Conference on Economic and Social Development – „Economical, Agricultural and Legal Frameworks of Sustainable Development“, Novi Sad, November, 2022.
 23. https://ec.europa.eu/info/publications/210308-efrag-reports_en
 24. https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en
 25. <https://www.efrag.org/News/Project-526/EFrag-and-Shift->

milestone-statement-of-cooperation

26. <https://www.ifrs.org/projects/work-plan/general-sustainability-related-disclosures/#current-stage>